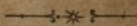

โคลงสุภาสิตเจ้านาย

พระราชนิพนธ์ แด่พระนิพนธ์

ทรงเมื่อในรัชกาลที่ ๕

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายพลโท พระยาสุรเสนา (กลิ่น แสง-ชูโต)

๕ ๔
เมื่อขุด P. ๒๔๖๓

โคลงสุภาดิติเจ้านาย

พระราชนิพนธ์ แด่พระนิพนธ์

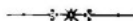
ทรงเมื่อในรัชกาลที่ ๕

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายพลโท พระยาสุรเสนา (กลิ่น แสง—ชูโต)

๙ ๔
เมอบวอก พ. ศ. ๒๔๖๓

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

นายพลโท พระยาสุรเสนา (กิติน แสง สุโต) บ.ท.บ.

สมุหราชองครักษ์

พ.ศ. ๒๔๐๓-พ.ศ. ๒๔๕๓

คำนำ

คุณหญิงเชื่อม สุรเสนา ต,จ. มาแจ้งความต่อ
กรรมการหอพระสมุทวชิรญาณสำหรับพระนคร ว่ามี
ความประสงค์จะพิมพ์หนังสือเป็นทักษิณานุปทาน ใน
งานพระราชทานเพลิงศพ นายพลโท พระยาสุรเสนา
กลิ่น แสง—ชโต สามีสักเรื่อง ๓ ขอให้กรรมการช่วย
เลือกเรื่องหนังสือให้ ข้าพเจ้าจึงได้เลือกหนังสือโคลง
สุภาสติกเจ้านาย ฎาที่เรียกอีกอย่างหนึ่งเมื่อในรัชกาล
ที่ ๕ ว่าโคลงสุภาสติกใหม่ ให้คุณหญิงเชื่อมพิมพ์
ตามประสงค์.

เรื่องประวัติของโคลงสุภาสติกเจ้านายนี้ เก็บเมื่อ
๖๖๖ พ. ศ. ๒๔๒๐ พระบาทสมเด็จพระวรมานียัตติศรี
สินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ประทับสำราญพระราชอิริยาบถอยู่ที่พระราชวังบางปะอิน
มีเจ้านายไปตามเสด็จครั้งนั้นด้วยหลายพระองค์ จึง

(๓)

ให้รวบรวมเข้าเรื่องไว้ แต่ยังหาได้บัญญัติให้เรียก
อย่างไรไม่ จึงเรียกกันแต่ว่าโคลงสุภาษิตใหม่มาตลอด
รัชกาลที่ ๕ นับถือกันว่าเป็นหนังสือแต่งดีควรเป็นตำรา
โคลงไว้เรื่อง ๑ ได้เคยพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณ แล
เมื่อพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ เสด็จ
ดำรงตำแหน่งเสนาบดีทูลกระหม่อมสำหรับพระนคร ได้
โปรดให้รวบรวมพิมพ์เป็นเล่มสมุดครั้ง ๑ แต่การพิมพ์
ครั้งนั้นไม่เรียบร้อยพอพระไทย ได้ทรงพระดำริห์ว่า
ถ้ามีโอกาสเมื่อใดจะพิมพ์ใหม่ แต่เสด็จสิ้นพระชนม์ไป
เสียก่อนยังหาได้พิมพ์ไม่ ข้าพเจ้านักได้ถึงพระดำริห์
ของกรมพระสมมต ฯ จึงจัดให้พิมพ์ในครั้งนี้ แลให้
เรียกชื่อว่า “โคลงสุภาษิตเจ้านาย” เรื่องประวัติของ
โคลงที่พิมพ์ในสมุดเล่มนี้ มีมาถึงกล่าวนี้ ทนจะว่าด้วย
ประวัติของพระยาสุรเสนาต่อไป

(๒)

รัชสังฆวนเจ้านายให้ทรงแต่งโคลงเล่นในเวลาว่าง พระ
ราชทานกระตุ้ความให้แต่งทีละอย่าง ว่าด้วยคุณ
แลโทษของความก็ความชั่ว อันเกิดในใจแลความ
ประพฤติกของคนที่หลาย เช่นความรักแลความชัง
เป็นต้น เมื่อทรงตั้งความข้อใดเป็นกระตุ้ขึ้นแล้ว ก็ทรง
พระราชนิพนธ์ แลโปรดให้เจ้านายทรงแต่งโคลงอธิบาย
ความข้อนั้น ตามแต่จะคิดเห็นต่าง ๆ กัน แล้วนำไป
อ่านถวายเวลาเสด็จออกทุก ๆ วัน เมื่อสิ้นกระตุ้หนึ่ง
แล้วก็พระราชทานกระตุ้ความมาใหม่ ให้แต่งอีกโดย
ทำนองเดียวกัน จนเสด็จกลับคืนพระนคร โคลงที่
กล่าวมานี้จึงเป็นโคลงสุภาสิด ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์
แลพระนิพนธ์ของเจ้านายเป็นพน นอกจากเจ้านาย มีแต่
พระยาศรีสุนทรโวหาร น้อย คนเดียวที่ได้พระราชทาน
พระบรมราชานุญาตให้แต่งด้วย โดยฐานที่เป็นอาจารย์
โคลงสุภาสิดนี้มีจำนวนรวมเบ็เก้เสร็จ ๓๘๘ บท โปรด

(๔)

ประวัติพระยาสุรเสนา ฯ

นายพลโท พระยาสุรเสนา กลิ่น แสง—ชูโต ร.ว.
ป,ช. ป,ม. ท,จ,ว. จ,ป,ร. ๓ ว,ป,ร. ๓ ร,ก,ม.
(คิดป) ว,ม,ล. ร,จ,ม. ร,ร. ราชองครักษ์ องค์มนตรี
เป็นราชินิกุลวงศ์ชูโต เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันที่ ๕
ตุลาคม ปีชวด พ.ศ. ๒๔๐๗ เป็นบุตรพระยาสุรศักดิ์มนตรี
แสง—ชูโต

เมื่อรัชกาลที่ ๕ ได้เล่าเรียนอักษรสมัยในโรงเรียน
หลวงที่ในพระบรมมหาราชวัง พระยาศรีสุนทรโวหาร
น้อย เป็นอาจารย์ เล่าเรียนจน พ.ศ. ๒๔๒๐ ทรง
พระกรุณาโปรดฯ ให้ส่งออกไปเล่าเรียนวิชาต่างประเทศ
ในยุโรป ในคราวส่งนักเรียนไปเป็นครั้งที่ ๒

นักเรียนหลวงซึ่งส่งไปยุโรปครั้งแรก เมื่อใน
รัชกาลที่ ๕ นั้น คือ พระองค์เจ้าปฤษฎางค์ ๑ หม่อม
เจ้าเจ็ก ในกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาศ ๑ พระยาไชย

(๕)

สุรินทร์ ม, ร, ว. เทวหนึ่ง สิริวงศ์ ฅกรงเทพ ๑ รวม ๓
ด้วยกัน นักเรียนหลวงส่งคราวที่ ๒ นี้ ๓๐ คน ชน
วิทย์านุกุลกวี่ ห่วง บุตรพระยาศรีสุนทรโวหาร น้อย
เป็นผู้กำกับไป นักเรียน ๓๐ คนนั้น คือ :—

๑ หม่อมมราชวงศ์ ครบ บุตรหม่อมเจ้าโต ใน
พระเจ้าราชวรวงศ์เธอชั้น ๑ พระองค์เจ้าบัว เมื่อกลับ
มาได้เป็นหลวงกิจจานุรักษ์ แล้วถึงแก่กรรม ๑

๒ นายกลั่น บุตรพระยาสุรศักดิ์มนตรี แสง—ชูโต
คือ พระยาสุรเสนานี ๑

๓ นายหนา บุตรพระยาอรรคราชวรณัฏ์ หวาค
ขุนาค กลับมารับราชการ ได้ขึ้นเป็นพระยาเคษานุชิต
สมุหเทศาภิบาลมณฑลปัตตานี ๑

๔ นายเล็ก บุตรเจ้าพระยาสิริรัตนมนตรี หงส์
สุจริตกุล กลับมารับราชการได้เป็นพระยารัตนโกษา
ราชเลขาณการ แล้วจึงถึงอนิจกรรม ๑

(๖)

๕ นายจิตร บุตรพระยามนตรีสุริยวงศ์ ชุ่ม ขุนนาค
กลับมารับราชการ เคียงวันเป็นพระยารำไพพงศ์บริพัตร
ในกรมรถไฟ ๓

๖ นายเหม บุตรเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ วร
ขุนนาค กลับมารับราชการ เคียงวันเป็นพระยานิพัธ
สุริยานวงศ์ ๓

๗ นายเชย บุตรเจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ เทศ
ขุนนาค กลับมารับราชการเป็นพระราชวิจิตรวิสุทธรักษ์
ในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ๓

๘ นายเอื้อน บุตรหลวงภุชเชศวร์บริบาล โต ชูโต
กลับมารับราชการเป็นนายร้อยเอกทหารบก ไปถึงแก่
กรรมเมื่อรบช่อ ๓

๙ นายลย บุตรหลวงสิทธิศิริสงคราม แยม ๓

๓๐ นายพัน บุตรพระยาสมุทธยาภิบาล นาค ชูโต
ถึงแก่กรรมในยุโรปก่อนกลับมา ๓

พระยาสุรเสนาอยู่ในนักเรียนที่ส่งไปเพื่อจะให้เรียน
วิชาทหารบก จึงได้ไปเรียนอยู่ในประเทศเอสเทรีย

(๗)

เรียนวิชาทหารบกของประเทศเอสเตรียจนสอบได้ ได้
มียศเป็นนายร้อยตรี แล้วเลื่อนเป็นนายร้อยโททหารบก
เอสเตรีย แลได้ทำการในตำแหน่งนายร้อยเอก
แล้วจึงได้กลับมาบ้านเมือง

พระยาสุรเสนากลับมาถึงกรุงเทพ ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นนายร้อยเอก
ตำแหน่งผู้บังคับการกองทหารม้าในกรุงเทพ ฯ แล้ว
พระราชทานสัญญาบัตรให้มีชั้นการศักดิ์ เป็น
หลวงศัลยแพทย์วิจิตรในชั้นนี้ แต่ได้รัยราชการอยู่ใน
กรุงเทพ ฯ คราวนี้ขเคียว ถึง พ. ศ. ๒๔๓๖ โปรด
ให้กลับออกไปเป็นตำแหน่งนายทหารในสำนักราชทูต
ณประเทศเยอรมนีแลอยู่ประจำพระองค์พระเจ้าลูกยาเธอ
พระองค์เจ้าจิรประวิตรเดช คือกรมหลวงนครไชยศรี
สุรเดช เมื่อทรงศึกษาวิชาทหารอยู่ในประเทศเดนมาร์ก
ด้วย แลในเวลาทีกลับไยรัชการอยู่ในยุโรป
คราวนี้ ได้ตามเสด็จกรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช

(๘)

เมื่อเสด็จไปต่างประเทศในนามพระราชพิธีราชาภิเษก
สมเด็จพระเจ้าโคโลสที่ ๒ แห่งโปรตุเกส แลต่อมา
ถึง พ. ศ. ๒๔๔๐ เมื่อพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดี
ศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เสด็จประพาศยุโรปครั้งแรก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้เป็นตำแหน่งราชองครักษ์ตามเสด็จในกระบวน แล
ตามเสด็จกลับมากรุงเทพฯ ด้วย

ในระหว่าง พ. ศ. ๒๔๔๑ ถึง พ. ศ. ๒๔๔๓ รับราช
การในตำแหน่งราชองครักษ์ ได้เป็นผู้ไปประจำเจ้า
ต่างประเทศแลแขกเมืองมีบันดาศักดิ์สูง ซึ่งเข้ามา
เฝ้าในครั้งนั้นแทบทุกคราว แลใน พ. ศ. ๒๔๔๒ ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลื่อนยศเป็นนายพันตรี แล
เลื่อนบันดาศักดิ์ขึ้นเป็นพระศัลยทวิจริยรักษ์

ถึง พ. ศ. ๒๔๔๓ ได้เป็นตำแหน่งผู้ช่วยเสนาธิการ
ทหารบก แลได้เลื่อนยศขึ้นเป็นนายพันโท เมื่อ
พ. ศ. ๒๔๔๔ ถึง พ. ศ. ๒๔๔๕ เมื่อโปรดฯ ให้

(๘)

กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช เสด็จไปราชการในยุโรป
ไปรต ๑ ให้ไปตามเสด็จกรมหลวงนครไชยศรีด้วย
ครั้งนี้เสร็จราชการกลับมาในชั้นนั้น ก็ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้า ๑ ให้เลื่อนบันดาศักดิ์ขึ้นเป็นพระยารามกำแหง

ถึง พ.ศ. ๒๔๔๖ เนื่องในการปราบปรามพวกเงี้ยว
ที่ก่อการจลาจลขึ้นในมณฑลภาคพายัพ โปรด ๑ ให้
พระยาสุรเสนาเมื่อยังเป็นพระยารามกำแหง เป็นผู้
บังคับกองทหาร ตั้งรักษาการอยู่ที่เมืองเชียงใหม่
จึงได้กลับลงมาบัญชาการในกรุงเทพ ๑ ได้เลื่อนยศ
ขึ้นเป็นนายพันเอก

ถึง พ.ศ. ๒๔๔๗ ได้เป็นตำแหน่งผู้บัญชาการกองพล
ที่ ๓ (รักษาพระองค์) มณฑลกรุงเทพ ๑ แล้วได้
เลื่อนยศขึ้นเป็นนายพลตรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ ต่อมาถึง
พ.ศ. ๒๔๕๐ ทรงพระกรุณาโปรด ๑ ให้เลื่อนบันดาศักดิ์
เป็นพระยาสุรเสนา

(๓๐)

ถึง พ. ศ. ๒๔๕๒ ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้
เป็นตำแหน่งสมุหราชองครักษ์ แทนเจ้าพระยาสุรวงค์
วัฒนศักดิ์ ซึ่งถึงอสัญกรรม แลได้เลื่อนยศขึ้นเป็น
นายพลโท ได้รับราชการในตำแหน่งสมุหราชองครักษ์
มาตลอดรัชกาลที่ ๕

ถึงรัชกาลปัจจุบันนี้ พระยาสุรเสนาเป็นผู้ซึ่งได้
ทรงคุ้นเคยชอบพระราชอัธยาไครยมาแต่เดิม ก็ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คงเป็นสมุหราชองครักษ์
ต่อมา แลได้รับพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณยก
เกล้าฯ เป็นเอกอัครราชทูต.

เมื่อ พ. ศ. ๒๔๕๔ ทรงพระราชดำริห์จัดตั้งคณะ
เสื่อย่า ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้พระยาสุรเสนา
มีหน้าที่เป็นตำแหน่งปลัดกอง รองแต่พระองค์ลงมา
แลได้มียศเป็นนายกองเอก สนองพระเดชพระคุณ
ในการคณะเสื่อย่าตลอดมา.

(๓๓)

ถึง พ. ศ. ๒๔๕๖ พระยาสุรเสนาเป็นบรรณโรคเกิดขึ้นในปาก ไ้พยายามรักษา อาการทาคลายไม่ก็มีความทุพพลภาพลงโดยลำดับ ภายหลังจึงทราบว่าโรคนี้เป็นมะเร็งคอกบก เมื่อพระยาสุรเสนาทราบว่าอาการโรคของตนพ้นวิสัยที่แพทย์จะเยียวยาแล้ว ก็นำความขึ้นกราบบังคมทูล ๑ ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต กราบบังคมลาออกจากตำแหน่งราชการ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเบี้ยบำนาญแก่ตัวพระยาสุรเสนา แลทรงพระมหากรุณาธิคุณเลิบบัตรซึ่งได้ถวายไว้ มิให้พระยาสุรเสนามีความห่วงใยด้วย พระยาสุรเสนาย้ายมาจวนวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ. ศ. ๒๔๕๗ ถึงอนิจกรรมที่บ้านซึ่งได้พระราชทานฉดถนนดินสอ ในพระนคร ดำเนินอายุได้ ๕๓ ปี ได้พระราชทานโกศฐศพเป็นเกียรติยศ.

พระยาสุรเสนา รัชการสนองพระเดชพระคุณ มาใน ๒ รัชกาล ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยา

(๑๒)

ภรณ์ต่างๆ โดยลำดับมา กล่าวแต่ชั้นสูงสุดซึ่งได้ชื่อ
ในเวลาถึงอนิจกรรม คือ:—

รัตนวราภรณ์

ปถมาภรณ์ ช้างเผือก

ปถมาภรณ์ มงกุฎสยาม

ททียบุรุษอมเกล้าวิเศษ

เหรียญรัตนาภรณ์ รัชกาลที่ ๕ ชั้นที่ ๓

เหรียญรัตนาภรณ์ รัชกาลปัจจุบัน ชั้นที่ ๓

เหรียญคุณวุฒิมาลา เข็มศิลปวิทยา

วชิรมาลา

เหรียญจักรมาลา

เหรียญราชรุจิทอง

เหรียญราชินี

เข็มเสด็จประพาศยุโรป

เข็มพระชนมายุสมมงคล ชั้นที่ ๒

เข็ม ว, ป, ร. ประดับเพชร

(๑๓)

นอกจากนี้ยังได้รับพระราชทานเหรียญที่ระลึกในงาน
พระราชพิธี แลเครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่างประเทศ
อีกหลายอย่าง

ซึ่งแสดงความตามประวัติของพระยาสุรเสนา กลับ
แสง-ชูโต เท่านั้น.

ทำ ณ กรุงเทพมหานคร ศึกษานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๓

สารบัญ

ความรัก	หน้า ๑
ความซึ้ง	,, ๗
ความงาม	,, ๙
ความเขื่อหน้าย	,, ๑๔
ความเขื่อหยิ่ง	,, ๑๗
ความอาไลย	,, ๒๒
ความฤษยา	,, ๒๘
ความพยายาม	,, ๓๒
ความอาย	,, ๓๗
ความกลั้วลาค	,, ๔๕
ความกล้าหาญ	,, ๕๔
ความเกียจคร้าน	,, ๖๒
ความเพียร	,, ๗๐
ความยุติธรรม	,, ๘๑
ความโลภ	,, ๘๗

ความโหมนัศ	หน้า ๘๔
ความโสมนัศ	,, ๑๐๒
ความโง	,, ๑๐๗
ความสัคยชอ	,, ๑๑๕
ความโกรธ	,, ๑๒๓

โคลงสุภาษิตแต่งในรัชกาลที่ ๕

ความรัก

๑ รักถิ่นประเทศบ้าน เมืองตน เกิดแซ
ปราชญ์ย่อมว่าเป็นผล ไฉนูกว้าง
อิริราชพวกใดกล แตนย่า ยี่ฮอย
คิทรบวบซัฟร้าง ร้างไร้ไปนจุณ ฯ

๒ รักทีประพฤติด้วย จิงคิ
รักชาติจึงอย่ามี ประทษฐุร้าย
รักคักคิสงวนศรี ยศคักคิ ตนแซ
รักมิทรอย่าคิดบ้าย แต่ช้อความเช่ญ ฯ

๓ รักใจรักจิตรเจ้า เหลือหลาย
รักรูปรายกาย แห่งน้อ
รักสัณผัสในสาย สดสวากิ
รักนักรักมาซ้อง อยู่่น้ำใจเคียว ฯ

สมเด็จกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ

๕ รักรักรักกล่าวแล้ว	เหลือหลาย ลเบงแฮ
รักอย่างไรท่อนหาย	รักนั้น
รักอันหม่นแสนคล้าย	ใจกลับ ไกลนา
รักจะรักให้หม่น	เหมาะแท้ตนเอง ฯ

๕ รักรักรักรักให้	เป็นผล
รักเร่งรักอย่าปน	เล่ห์เหลี่ยม
รักแก่งรักจริงรคน	พึงเช็ด
รักพอรักบิตเขี้ยว	ขึ้นแล้วเป็นลของ ฯ

๖ รักคนเร่งรอรู้	การระวัง คนเคย
รักพ่อแม่พึงฟัง	ท่านห้าม
รักเจ้าแห่งคนฝั่ง	ใจซื่อ ตรงแฮ
รักทวีพโยอย่าชุ่มส้าม	ค่อยค้อมมือเอง ฯ

กรมหลวงพิชิตปรีชากร

๗ รักเมื่อรักญาติ^{นี้} รักผิด กันนอ
 รักญาติ ญาติรักสนิท ร้าว }
 ขาดจิตรปลิด ห่อน ใต้ }
 รักเมื่อทั้งชีวิต ชุนเฉียบ
 ยามเกลียด กลต่างก้าว แค้นค้ำ } สัตว์ ๗
 ไบ้อยากไกล กลับแน่น }

๘ พี่รักนุชนาฏด้วย เห็นใจ จริงแซ
 ใสรักรวบไถ เลิศล้ำ
 ชนจิตรแต่หล่อนไซ คำซอ
 อักสิ่งปฏิบัติซ้ำ ส่งให้รักแรง ๗

๙ รักลูกผูกจิตรเพียง รักตน
 ยากแต่ให้คิด คับร้าย
 จำจักรวังมัจจุ จิตรลูก ตนแซ
 แม้ปล่อยเป็นชั่วคล้าย กับเลียงรัก ๗

๑๐ รักทนควรให้คิด	สงวนตน
อย่าประมาทกรรมด	หมิ่นพลั้ง
ไภยนอกและในกล	ใดเกิด มีแฮ
อย่าชักเร็วอย่ารั้ง	รอดไถ่ชนม์ขึ้น ฯ

พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕

๑๑ รักสิ่งพิศุคสัน	สัพสรวพ
รักมิตรมิ่งเมื่อยขวัญ	บุตรข้าง
รักยศศักดิ์อีกพัน	ภูเฒ่า พงษ์เอย
รักอินหมันแสนอ้าง	ห่อนมั่นรักตัว ฯ

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราชนิเวศน์

๑๒ รักรูปงามรูปไซ้	โสภา
รักครครวาท	แจ่มแจ้ว
รักกลิ่นกลั่นกายา	ชายชาน
รักศัพทเสียงน้องแก้ว	เพราะพรังเพราะหู ฯ

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วดีวงศ์

๕

๑๓ รู้ ประกอบราชกิจเกื้อ การค้ำ
 รัก ชิงสัจวาที อย่าพลั้ง
 จัก คึกคักสิ่งใดมิ ความทวี ทรงแซ
 ค้ำ ตลอดจนการตั้ง แต่ต้นจนปลาย ฯ
 กรมหมื่นทิวาการวงศ์ประวัติก

๑๔ รู้ คักจักฟอกเพน ใฝ่หา
 รัก ชอบรักผิคนปรา กฎแล้ว
 จัก พันพิไสยพา ลาฟ้อ ลวงแซ
 ค้ำ เพราะทนคักแล้ว รักร้ายแรมไกล ฯ

๑๕ รู้ จิงว่าสิ่งนั้น วิทยา ยงแซ
 รัก เร่งรีบเรียนหา เหตุรู้
 จัก เจริญซึ่งคุณา นคุณแน่ แท้เอย
 ค้ำ รอบชอบจักกั๊ เกียรติได้โดยจง ฯ
 กรมหลวงพิชิตปรีชากร

๑๖ รั้ว แล้วไผ่หมั่นทั้ง ใจทำ
 รัก แค้นไผ่นำ ชอบให้
 รัก ก็รักชั่วช้า เห็นยกแน่ ไฉนนา
 ก็ แทะร้ายรักได้ เสรีด้วยคนทำ ฯ
 พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕

๑๗ รั้ว อารีโอบอ้อม กว้างขวาง
 รัก มิตรภักทอศทาง ขย่ำรวาง
 รัก ปราศทุกข์ระคาย เคียงซุ้ม ใจแช
 ก็ เพราะประพาศินาว ห่วงด้วยสามัคคี ฯ
 กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์

๑๘ รั้ว เรื่องรักอย่าได้ คุเบา
 รัก นักมักจักเมา มัคคัลม
 รัก รักเร่งคเหา ชั่วอย่า คยแช
 ก็ บ่ชั่วพัวหุ้ม จึงให้รักกัน ฯ
 สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วดีวงศ์

ความเกลียดชัง

๑๘ ชังใครไม่เท่าด้วย ชังพาล
 เหตุเพราะเล่ห์เหลี่ยมประมาณ มากล้น
 ชนหลงเสน่ห์คงผลาญ พลอยฉิบ หายแฮ
 บัณฑิตย่นอคมคิดพัน เล่ห์เพียงกลัวเพลิง ฯ
 สมเด็จกรมพระยาเทววงค์วโรปการ

๑๙ ชังใดในโลกนี้ จักชัง แท้ๆ
 ทรวงไพบ่เห็นเลยยัง มีคต
 ความชั่วก็ไม่วัง ใจแน เลยนา
 ช่อทุกชนแลรือ รักได้ฤามี ฯ
 กรมหลวงพิชิตปรีชากร

๒๐ ชังชอบประกอบไกล่ กลายกลับ
 ชั่วเมื่อยังนัย ว่าร้าย
 เมื่อดำชั่วตาหลับ ลมหมค
 คดทั้งหมกมอมขาย บคยของชวนชัง ฯ

๒๕ ชังคนพาลจิตรร้าย ราว
 ชังหม่สัวไม่ค้ำ คุพอ
 ชังกินจอกคัก ลามลวก คนแซ
 ชังอดพิศนกันอ กลั่นน้นเหม็นฉุย ฯ
 สมเด็จพระเจ้าพำกรมพระนครศรีธรรมราช

ความงาม

๒๖ งามโฉมโฉมนั้นนึ่ง นงลักษณ์
 งามเกษกรรณรับทร์ ผ่องแผ้ว
 งามเนตรนช่นารัก งามวัย กันนา
 งามโอษฐ์เอื้อนอรอดแพรว เปริดพร้อมรายทนต์ ฯ

๒๗ นาสักสมรแม่นแม่น กลขอ
 ปรางเปล่งแสงแลลขอ ขอบเนอ
 งามรทงชวททงสอ สองไหล่ ผายแซ
 รทวยช่อนสองกรเกอ กอขบนิ้วคดงาม ฯ

๒๘ สองถิ่นเทียมเทียบด้วย สัตยง กชแซ

งามรูปอรเฮอร์องค์	ไซ้ซ้า
ทำเนนคั้งนางหงษ์	เฮอร์เห็จ
งามบาทงามเพลาอำ	เฮอร์หงส์สรพวงค์ ฯ

๒๙ งามจริตมารยาตรเจ้า งอนงาม

งามพดงามข่มขาม	ขั้วขั้ว
งามเคืองระคายความ	คมเคียด คั่นแซ
งามเลิกลักษณแต่งแต้ม	ผ่อนผ้าพางาม ฯ

๓๐ งามจริงทูลกล่าวอ้าง ทุกอัน

ยามหลับละเมอฝัน	ห่อนวัน
ลิมเนตรนกกกระสัน	รักรูป นังนา
งามจับจิตใจแก่น	คิกค้องตางาม ฯ

๓๑

๓๑ งามนักรักแล้วยิ่ง เห็นงอน งามนา
 ยิ่งพิศจิตรงสมร สุกปล้ำ
 จักใคร่ออกโธษฐาน วรนาฏ เรียมเชย
 งามทั้งจักกลืนกล้ำ แกล้วไว้ในทรง ฯ
 พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕

๓๒ งามสาวเมื่อข่มขี้ ข่มมัน
 งามลัทธิมัครมภ์ เกร่งเนื้อ
 งามสงฆ์พิสทธิสรพ คีลวทร นาพ้อ
 งามขำเจ้าก่อเกื้อ กอขเลียงโคยเสมอ ฯ

๓๓ ชนงามเพราะเหตุด้วย วาจา
 หนึ่งอีกคือกิริยา ชื่อนน้อม
 ใครพบบ่อมสนทนา ชวนชอบ
 ว่าประกอบไปพร้อม สรุปล้นสิ่งงาม ฯ
 ส้มเค็ญเจ้าพากรมพระยาบารายปรักษ์

๓๔ แผ่นกินงามเพราะควัย เรือนชาน มากแล
 ไม่ไพร่ผลไพศาล ตกแท้
 สัตว์งามเพราะชนประสาน สีสลาย
 นรชาติงามเลิศแล เหตุน้ำใจเดียว ฯ
 สมเด็จพระยาเทววงศ์วโรปการ

๓๕ งามบุญบุญแบ่งให้ เห็นความ งามฤ
 งามยศยศงามยาม ยศพร้อม
 งามใจก็เห็นงาม ยามเมื่อ แคลนนา
 งามชื่อเห็นชื่อชอม เมื่อชื่อเชญมี ฯ

๓๖ เห็นเจ้าใจเพียง งามงาม งามชา
 งามแม้งามสรวบสม รูปแท้
 แลงามเมื่อยามชม สายสวาทิ
 งามทั่วสามภพแท้ พ่ายน้องนางงาม ฯ
 กรมหลวงพิชิตปรีชากร

๓๗ งามพลเกินเด่นตัว ธรณิน
 งามพยุหศักดิ์ งามแว่นแก้ว
 งามพลพยุหสิน อพชาติ
 งามพยุหรณแพรว เพียบพันภูวคัล ๗
 สมนักเจ้าฟ้ากรมพระนครานุรักษ์

๓๘ เห็นโตไปเทียบด้วย ทวงกรรมล พะเขย
 งาม ผาตงามพิศยล หยากฟ้า
 ตามนชพิศศทน ตามคิก
 ใจ พะเห็นงามกล้า คักค่านไครณิน ๗

๓๙ เห็น คักคักแล้ว เต็มใจ
 งาม เนตรเราอย่างไร ห่อนรือ
 ตาม จิตรอย่ำตามใคร จักเบื้อย เสี่ยง
 ใจ ต่างใจจำก้อ คุงไคเห็นที ๗
 พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕

๔๐ เห็น ชอบเห็นชั่วด้วย ใจตน
 งาม มingham ยามยล ย่อมรู้
 ตาม แท้จะคิดชวน ขวายเสพย์
 ใจ แห่งตนเป็นผู้ คัดค้นความงาม ฯ
 กรมหลวงพิชิตปรีชากร

ความเบื่อน่าย

๔๑ ^๕เบื่อคนพคมากพร้อง ^๕พราพร
^๕เบื่อเช่นแซกเบื่อหม ^๕เกลียดกล่า
^๕เบื่อคนคเมาค ^๕คุดโอก ไชยกเซย
^๕พคก็เข้าชช ^๕ชอกชอนไถลเหลว ฯ

๔๒ ^๕เบื่อเพื่อนเป็นพวกขอน ^๕ไปแปะ
^๕ยืมหยิบเงินแทะและ ^๕ไปแล้ว
^๕หากไค้ก็เคยและ ^๕เชื่อนชัก สุนญา
^๕แม้ว่าเสียฤาแคล้ว ^๕คลาศ์ชั่วรฆวน ฯ

๑๓ เบื่อหน่ายกายจิตรไธ อนิจจัง
 ฉันทะหม้อกินช้าง ทุกข์ไธ
 เต็มเพ็ชร์ก็แตกพัง คราวหนึ่ง
 แล้วกลับก่อเกิดให้ รั้งทนทุกข์ทวิ ฯ

๑๔ บวชนานเบื่อหน่ายน้ำ ใจหวน เหเซย
 บ่นบ่นคึกบ่นรวน รากเร้า
 จีวรเร้าร้อนจน จักพลุ่ง โพลงนา
 ลาละลิกขาเข้า เขตบ้านบ่วงกาม ฯ

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย)

๑๕ ความเบื่อจักว่าให้ เห็นความ
 เปรี๊ยะมั่งวอกมะขาม เบื่อเคียว
 วาจรคักจักทรม เลื่อมเบือ
 หมกทรพยันสคเปรี้ยว เลื่อมสิ้นสิ่งประสงค์ ฯ
 กรมหมื่นทิวากรมวังปรวดี

๔๙ เบื่อใจเจ้ากลอกกลิ้ง กลายกลัย
 เบื่อปากปลิ้นปลี้ย ปลอกปลิ้น
 เบื่อหน้าร่าหรือหวั่น เหลือแหรก
 เบื่อรักเบือหมกสน สิ่งเอออาไลย ฯ
 กรมหลวงพิชิตปรีชากร

ความเยื่อหยิ่ง

๕๐ ยศศักดิ์สมบัคพร้อม ไพบูลย์
 เชื้อมาตยชาติตระกูล เก่าล้ำ
 จักย่นประไพระย่น ทองครู กาชูแซ
 จำหยิ่งมั่นหย่อนซ้ำ เซอะสนเสียวงษ์ ฯ

๕๑ มียศมีทรัพย์ซ้ำ สรรสรวย
 หญิงอยากจะเอออวย อ่อนให้
 งอนง้อจ้เงินชวย เขาจัก แคลนนา
 ผิดก็หาใหม่ได้ เกือกร้อนรนไย ฯ

๕๒ หึงหึงเชือกทั้ง สมบัติ
 คึกคักแต่เลือกคัก ชัดชิ่ง
 ไปชมจับตัวชู้ ชักสอ สมแฮ
 สันทรพยเสียคักกักตอง ตกเข้าอ้อมมาณ ฯ

๕๓ หึงเยื่อเผยออกเยื้อง ยกคน
 กงก่าไต้ทองกล เยี่ยงน้น
 หึงนักรักให้ผล พลันโค่น หักแฮ
 แฉกเสพยาพิศม์สน สุกสันเสียชนม์ ฯ
 พระราชินพนธวัชกาลที่ ๕

๕๔ หึงยศหวังว่าล้ำ เลิศลอย
 หึงคักกักไม่ลดถอย ถ่อมยัง
 หึงทรพยนิยวันคอบ คึดมั่ง มีนา
 หึงอวดขัญญาอ้าง ว่ารู้การดี ฯ
 สมเด็จพระพุทธเจ้าภากรมพระขำร่ายปรียักษ์

๕๘ มีคักกรักคักให้ เสมอหงษ์
 อย่างกรลัษกลายลง เขือกเขื่อน
 อย่างหยิ่งยิ่งเกินพงษ์ พันธเพศ
 กล่าวสุภาพอย่าหยายเขื่อน อรรถให้ค้ายหุ ฯ
 กรมหลวงพิชิตปรีชากร

๕๙ หยิ่งชนชาติคำซ้ำ เลวทราม
 แฝงแค้นจะอวดงาม เลิศล้ำ
 ไว้ภุมพากภุมตาม ฉันทะ ไพร่แซ
 คุกบาทหทารณ ทอ้งโคปาน ฯ
 สมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการ

๖๐ หยิ่ง นักจักคยไต้ กยไคร
 ไป สู่ประทุมไหนด แดกผ้าย
 ไคร ไครบ่อยากไป พยปะ ตนแซ
 ชม แต้ต้นเกี้ยวหม้าย เพื่อนผู้หม่มพงษ์ ฯ
 พระราชณพนธรัชกาลที่ ๕

๖๑ หยิ่ง ทรพม์มักจักต้อง ถีบหาย
 ไป เล่นเสียเร่ร่าย นัยร้อย
 ใคร มากี่มากหมาย ปอกกลอก
 ชม ถูกตอหินน้อย ออกให้จันทน์เย็น ฯ
 สมเด็จพระเจ้าพาราหมพระนครศรีธรรมราช

๖๒ หยิ่ง ยกคนใหญ่กว้าง เกินการ
 ไป พยผู้ไทราน ระไว
 ใคร เห็นยอมรำคาน คอยคิ
 ชม ว่าคักว้ยไซ้ แขนนี้ๆมี ฯ
 กรมหลวงพิชิตปรีชากร

๖๓ หยิ่ง เยื่อเนื้อหน้าเสือก ชนชน
 ไป ทกถิ่นคำบล อวดโอ้
 ใคร ที่บ่เคยบล ยินเยี่ยง เขาฤา
 ชม นิยมบ่ไต่ คักค้ำจันชักคอ ฯ
 พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย)

ความอาลัย

๖๔	อาลัยในน้มน้ำ	นงคราญ
ไฟที่ทิ้งพระกาล	คัทเกล้า	
เจ็บทรวงกังงาสาร	เสียบอก	
จากแม่ไปแต่เช้า	พี่เพียงววยชนม์ ๗	

๖๕	จำไฟจกต้อง	บาตรา
จำไฟอาลัยลา	นุชน้อง	
จำไกลฟักอา	ครทเวศ	
จำฟักจากห้อง	ห่างน้องเนนาน ๗	

ส่มเค็เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์

๖๖	อาลัยนุชนาน้อง	นงพาล
เคยอยู่ชมสำราญ	ร่วมห้อง	
ทุกวทุกวันวาร	เคยปรึษ ทุกซ์แม่	
ยามหนึ่งห่างจากน้อง	แม่นแม่นมลายชนม์ ๗	

๖๗ อาไฉยทรัพย์เปรียบด้วย ขว่มัก บาทแซ
 ห่วงมิ่งเมียบุกหักถัก แน่นไว้
 อาไฉยบุตรสุกรัก คอพ่อ คึกแซ
 สามข่วงห้วงละไค้ จักไร้ทุกซ์ทน ฯ
 สมเด็จพระบรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ

๖๘ ชักชักใจหักด้วย คลื่นจัก
 เรือทเรือกำวัก ฟากโน้น
 อาไฉยแต่จักพลัก พวกเพื่อน
 ทนงอกกั้วจักไซ้ ฟากลัมลงทะเล ฯ
 สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

๖๙ อาไฉยในนุชน้อง นงคราญ
 ใจห้วงดวงสมรปาน จักให้
 ครองนไฟไปน่าน วันอยู่ หลายแซ
 เจ้าสงวนคนไว้ อยู่ถ้ำคอยเรียม ฯ
 กรมหมื่นภูวเรศจางค์กั๊ก

๕๐ ไบราณท่านว่าไว้ สองสถาน
 ทออยู่เคยสำราญ แห่ล่งเหล่น
 หนึ่งอยู่ที่เคยบาน ใจนิทร' เสมอณา
 ยามวิโยคอกคึกคักนั้น แต่ถ้ำคืนหลัง ฯ
 กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

๕๑ ลงกระโถยสามคันแล้ว ไปเป็น คู่ชัช
 มีแต่ข้อลำเค็ญ ชุ่มช้อง
 ไบราณท่านเล็งเห็น หากกล่าว ไว้แฮ
 เพราะท่วงหนแห่งห้อง หักให้อาไลย ฯ

๕๒ อาไลยในถิ่นคัง เกิมเรา
 เคยอยู่เคยนอนเนา เน้นซ้ำ
 อาไลยยิ่งในเยา วมาลัยมิ่ง มิตรแฮ
 เคยอยู่เคยเห็นหน้า แขนบเอนอริบมนอน ฯ

๗๓	อาไลยใจออกนอ้าง	นอนจ้อย
	ชลเนตรเหยเฝ้าผอย	ผัวรักอัน
	เสียดแรงทศกสอย	สวนสอ
	ไยจึงรักชอน	ชอนชู้ชายชม ฯ

๗๔ อาไลย มละนอ้าง เนาวัง
 ใจห้วง เปนบ่วงหลัง ลอกคลอ้าง
 ยิงหน่วง ประหนึ่งกัง ยูส่ง เสริมแซ
 ข้าหนัก หฤไทยซ้อง ชักกลุ้มรมโรม ฯ
 พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕

๗๕	อาไลยที่รักร้าง	วิญญาณ ใจนา
	สมบัติอาไลยทวน	ห้วงหมั่น
	อาไลยยศศักดิ์ชวน	ใจเหี่ยว แห้งเฮย
	ชีวิตรอาไลยนั้น	ยิ่งล้ำอาไลย ฯ

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์

๗๖ อาโลย ในน้มน้ำ นวลอนงค์
 ใจห้วง คึกไพลหลง นุชน้อง
 ยิ่งหน่วง กลับพระวง เวียนสวาทิ
 ช้าหนัก ออกกิ่งค้อง คึกคัวยพิศม์ขึ้น ฯ
 สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต

๗๗ อาโลย เหลียวสังแล้ว ลาวร
 ใจห้วง เห็นสมร แม่กล้อย
 ยิ่งหน่วง แน่นทรวงถอน ใจเทวศ
 ช้าหนัก ทุกข์เท่าร้อย สำนึกของตรึงทรวง ฯ

๗๘ อาโลย อล็กเอเล่ปล้ำ เปลี่ยนนาค
 ใจห้วง หวนใจแล เปลา่เศร้า
 ยิ่งหน่วง จิตรบ่แห เห็นห่าง แม่เขย
 ช้าหนัก อูรเศร้า ราชร้างแรมสมร ฯ
 พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย)

๗๙ อาโลย คำเจ้ารำ วิงวอน พี่เอย
 ใจห้วง ถึงทวงสมร แนน้อย
 ยิ่งหน่วง จิตรกิดถอน ความโศก เสียเซย
 ช้ำหนัก ใจละห้อย พวากน้ำตานอง ฯ

๘๐ อาโลย โฉมสน้อง งามไฟ บูลย์แซ
 ใจห้วง ทวงหฤไทย พี่คน
 ยิ่งหน่วง กรรมลใน นึกใคร่ คลายนา
 ช้ำหนัก นึกจักสิ้น สักน้อยฤมี ฯ
 กรมหลวงพิชิตปรีชากร

๘๑ อาโลย เหลือสกุปล้ำ ปลุกอา โลยเซย
 ใจห้วง เจ้าทวงตา พี่
 ยิ่งหน่วง ไซ้จะพา โลพท
 ช้ำหนัก เหลือจักลิ เลียงพันอาโลย ฯ
 สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท

๘๒ อาไธย คัวยนุชน้อง นงพงา
 ใจห้วง ถวิลหา นาน้อง
 ยิ่งหน่วง ก็ยิ่งอา ทูรสวาทิ
 ช้ำหนัก ออกซัดซึ้ง ชื่นไขใจหวาน ฯ
 กรมหมื่นทิวากรมวังประวัติก

ความอุบาย

๘๓ ใครก็ไปนั่งไ้ ใจนึก หึงษ์เซย
 เกรงจักหาญหัวซึก ค่อสู้
 วิตกกอกทีกตก คอยทิ่มแทงแซ
 กว่าจะลุ่มจมชู้ อ่อนแล้วจึงสยาย ฯ

๘๔ อุบายพาเกิดคัวย โลงนั๊ก
 โลกทรพย์โลกยศคักก็ ศขลัน
 จะก็แต่เกี้ยวคัก ได้มอ้ม คนแซ
 ชนเช่นชอบคัน ฝึกผู้อื่นเผย ฯ

๘๕ เป็นหญิงหนึ่ง^๕เหตุด้วย^๖ความรัก
 กุ^๗ไม่น่า^๘ซึ้งนัก เช่นนั้น
 เพราะกลัวว่าชายจัก จาง^๙จก คน^{๑๐}แซ
 หากว่า^{๑๑}แก่^{๑๒}ถึงกัน ก็^{๑๓}แล้ว^{๑๔}เกิน^{๑๕}ที^{๑๖} ๗
 พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕

๘๖ เห็นเขาคึก^๑ว่า^๒แล้ว ฤษยา เขา^๓เอย
 คน^๔ย่ำ^๕เทียม^๖ท^๗เขย^๘ท^๙ยา ค้อ^{๑๐}ลู้^{๑๑}
 ลูก^{๑๒}อำนาจ^{๑๓}ฉันทา คึก^{๑๔}แซ่ง^{๑๕} ซัก^{๑๖}แซ
 บั^{๑๗}ก^{๑๘}เท่า^{๑๙}บั^{๒๐}ค^{๒๑}หา^{๒๒}กรู้^{๒๓} เล^{๒๔}หน้า^{๒๕}ท^{๒๖}ราย^{๒๗}ชิม^{๒๘} ๗
 สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์

๘๗ เห็นเขา^๑เขา^๒เพอง^๓พุง^๔ ย^๕ญ^๖ญา
 ค้อ^๗น่า^๘คึก^๙ฤษยา ย^{๑๐}ย^{๑๑}บัง^{๑๒}
 ชัน^{๑๓}โคลง^{๑๔}กระ^{๑๕}ธา กุ^{๑๖}ไม่^{๑๗} คล่อง^{๑๘}เลย
 โฉน^{๑๙}จัก^{๒๐}ปลื^{๒๑}ค^{๒๒}ง^{๒๓}สร้าง^{๒๔} ส^{๒๕}ระ^{๒๖}ไว้^{๒๗}แต่^{๒๘}ปาง^{๒๙} ๗
 สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

๘๘ เห็นทรัพย์ท่านมากแล้ว ปรารถนา
 เห็นยศศักดิ์ท่านปรา ฏฐใช้
 เห็นเรือนท่าน โอฬาร แลชอบ
 คิดแต่ร้ายส่งให้ เพราะด้วยฤชยา ฯ
 กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

๘๙ สองหญิงวิวาทสู้ ชิงกัน
 เพราะว่ามีฉันทน์ สู้
 จึงเกิดเหตุวิวาท คบต่อย กันแสบ
 หวนมาขยับสู้ เหตุด้วยหงษ์ ฯ
 กรมหมื่นภูวเรศจางค์กิติ

๙๐ ฤชยาอาศัยคยสัน ความฮาย
 ห่อนว่าใครใครหมาย ทักสัน
 เปนใหญ่ไปคิกคาย คำเท็จ ทั้งแสบ
 ยกแต่ชั่วท่านปล้น ปลดร้ายตัวเอง ฯ
 กรมหลวงพิชิตปรีชากร

๕๑ เห็นทรัพย์ท่านมากล้น บุญหลาย
 ตัวห่อนเพียรจิตรหมาย มุ่งมล้าง
 มีข้าก็จักวาย วินาศ
 ความฤษยาคนสร้าง ชีพสั้นสู่กรรม ฯ
 กรรมหมั่นราธูปประพนธ์พวง

๕๒ นกนกว่าฤกษณ์ เคืองใจ
 ชะชะนางช่างกไว บิดไต้
 อ้ออ้อมิรู้ใน ใจจิตร เจ้าเลย
 ชีชีว่าแล้วไซ้ ไซ้แกลงหึงย่นาง ฯ

๕๓ ฤษยานับเนื่องเข้า ในเกลศ
 ทำจิตรเศร้ารักอเหตุ หม่นไหม้
 ชนใดเมื่อสังเกตุ มีแก่ ตนแช
 มามะละเล็ยไต้ จักไร้โภยพาน ฯ
 สมเด็จพระมหาพรยาเทวะวงศ์วโรปการ

๕๔ โทษะโมหะกลุ้ม	ฤษยา
มีแต่ความอิจฉา	ท่านไซ้
เขย่งน้และจักพา	ทุกข์เทวด
จงประหยัดเสียให้	ห่างพันหายไกล ๗
	กรมหมื่นทิวากระบวนประวั

ความพยายาม

๕๕ อาณาภคิตตอโ	จงกรรม
พยายามเข้าครอบงำ	จิตรไว้
มากหมายมุ่งคอยทำ	ร้ายท่าน
ใจกันจักได้	โทษแท้ถึงตน ๗

๕๖ ถึงเสียทงนั้นเท่า	หวัตน
ดีกว่าเสียผัวคน	หนึ่งนั้น
หญิงใดแปลกปลอมปน	ปองสวาทิ
พยายามมากหมายหมั่น	ตราบเท่าวันตาย ๗

๘๗	เจ็บใจเจ็บไม่สู้	เมียม่า ฐู่พ้อ
ทุกมก	แห่งอินทรี	สับซ้า
ทั้งพรหมทัตธิบคิ	กรงกษัตริย์	
ครุฑลอบเชยบุษซ้า	จิตรจ้องป้องผลาญ ๗	

กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

๘๘	คนโคประพุกีไซ้	กลีบกลอก กลึงเซย
มักประเจยหลังหลอก	แลยดิน	
อีกทั้งเมือจวนกรอก	แทะกัก	
พยายามมันจนสิ้น	โลกหล้าธাত্রี ๗	

๘๙	เจ็บใจเจ็บจิตรท่วย	ความคิก
มีแต่ชวนชักบิก	เกียจคร้าน	
พยายามมากหมายจิตร	จักพาก เพียรแษ	
แม่นับเทียบมหน้าม้าน	มิตม้วนชวนอาบ ๗	

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

๐๐๑ ภิเลศกรรมกล่าวอ้าง พยาบาท
 คอประทุษฐาณาญ คิกร้าย
 ใครไม่ละห่อนชาค เวรต่อ เวรแฮ
 ควรหย่อนยอมแพ้ฝ่าย จึ่งพ้นเวรพิว ฯ

สมเด็จกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ

๐๐๒ พยาบาทมากมุ่งร้าย หมายถึง ท่านฤา
 เวรยอมทอขยผลนำ ทุกข์ซ้อน
 ก่อบาปบาปบ่ขำ ยักโทษ เลยนา
 แท้ที่ระกำร้อน เกิดด้วยใจถี่ ฯ

กรมหลวงพิชิตปรีชากร

๐๐๓ เจ็บจิตรกิริชัคคั่น เคืองนัก
 มิตกคพคเยองยัก พ้อล้น
 จับคคปะคประจักษ์ จำก วนา
 พยาบาทชาฉิคนปลิ้น ปวคคัมวันตาย ฯ

๑๐๓ เป่ล่าเป่ล่าเอาพุดชน^๕ ทับถม
 โดยแต่ตวันนิมม อดยากได้
 แม้นตายก่อนก็สม ใจจึ่ง เผانا
 ผิบตายก่อนได้ จักจ้องคอยเฝ้า ฯ

๑๐๔ พยาบาทชาติหนึ่งแพ^๕ รัหยัง
 เจ็บทั้งบนพิศม์ยัง อกยัง
 แค้นชายหมิ่นชายจริง ใจอา
 แม้นไม่คอยเต็มร้อน ไซ้เชื้อชายชาญ ฯ
 พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕

๑๐๕ อาณาภูกิเือกเค้าน^๕ ของผลาญ กันนา
 อาณาภูกอบราณาล ผูกไว้
 อาณาภูกินเนนนาน เวรต่อ เวรเซย
 อาณาภุข้มชาติได้ เหตุด้วยของกรรม ฯ
 สมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎพระยาบวรราชปรีชา

๑๐๖	เฮือซออาฆาญเจ้า	จนตาย
	ทำช่วยกัลว้าย	เพื่อนบ้าน
	เรารู้เล่ห์เงื่อนสาย	นางคอก
	พคมุสาจักจ้าน	เถอะสิ้นบุญกัน ฯ

๑๐๗	ฉิไครหนอก่อเก้อ	โจรกรรม
	ผ้าผ่อนเงินทองคำ	เก็บเกลี้ยง
	จับได้มันจักทำ	สาหัส เทียวพ่อ
	ตบต๋อยค้ะเปะเปี่ยง	แล้วเนื้อเกลือกทา ฯ
		กรรมหม่นนราธิปประพันธ์พงษ์

๑๐๘	พยายาทหมายมาดไว้	สักรัน
	คงจักเห็นใจกัน	จูงไก่อ
	เฝ้าแต่จักบิณฑัน	ไปฝ้าย เทียวนา
	เรามีตายก่อนไ้	จักไก่อเห็นกัน ฯ
		กรรมหลวงอภิศรัทธมเดช

๑๐๘ แค้นมิตรจิตรเจ็บเจ้า ใจสอง
 ผักผักจะปรองคอง ค่วนไ้
 หลงงมอยู่ว่าปอง สวาคัพ
 เอะอะเจ๊กแกล้งให้ หักร้างห่างหอ ฯ
 กรมหมื่นทิวาการวงษ์ประวัติก

ความอาย

๑๐๙ อายไ้จักอาครคล้าย อายใจ
 อายอนมิเป็นไ้ เรืองนั้
 ใจคิกักไปไหน ห่อนซัก
 อายจิตรน้ออีกอัน ซักทั้งไปมา ฯ
 สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต

๑๑๐ อัยอายไ้ คิกแล้ว ึ่งจาง
 ก่อหน้าพทังทาง สักย สัน
 เขาหลอกล่เล่นแล้วนาง นัยเซอ
 กลับจักมาเล่นลัน เลิกแล้วเหลืออาย ฯ
 กรมหมื่นทิวาการวงษ์ประวัติก

๑๑๒ บางคนขายสุกลัน เหลือเหตุ
 ในเครื่องแต่งตัวเครซ ก๊อตเสื้อ
 ขายกล้วยไม้เหมือนแพศ อังกฤษ
 เช็ดเปรี๊ยะเปลี่ยนหลายเคอ แต่งให้จันสรวบ ฯ
 สมเด็จพระเจ้าพากรมพระยาภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช

๑๑๓ ขายยาปแล้วอย่าได้ ทำการ ขาปนา
 ขายฝักย่ำกิดพาล ชั่วช้า
 ขายหน้าอย่าประจาน จำอวด
 ขายกิจไม่คั้งหน้า จักไร้ยศผล ฯ
 กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

๑๑๔ ขายใครไปเปรียบด้วย ขายพาล
 พาลข่อยหาญหาญ เก่งใช้
 เลี้ยงเท็จไม่ถูการ พาลห่อน ขายแซ
 ปราชณม์ไม่ขอตอบได้ พ่ายแพ้คำขวาง ฯ
 กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์

๑๑๕ เลี้ยททอบุรี	อกเวา อกเฮย
หลงเซอเลี้ยเซิงเขา	ลอบชู้
สาไฟท่เเะ	บางสติ
อายนักอายหน้าผู้	สอคเง้งความงำ ฯ

๑๑๖ ความอายเปนเหตุให้	หายหลง โลกแฮ
อายผิกย่เคยของ	อาชู้
อายทนว่าคนทรง	คักกิท่าน เลี้ยงแฮ
อายว่าชั่วตัว	เรองแล้วทำไย ฯ

๑๑๗ อายคนว่าทอพิไร	กว่าเขา ปวงญา
อายว่าคำคักกิเรา	ผิกผู้
อายทนว่าโคกเขลา	งมเง้ง
อายเท่าอายไปผู้	พคปลั่งเลี้ยจริง ฯ
	กรมหลวงพิชิตปรีชากร

๑๑๘ อุกเขยอนาถไอ	อาบนั้ก
หมายมอวรักไยรัก	ร่วมข้าง
เปนชายและหญิงผลัก	รักคั้ง นั้นา
คึกคิไคร่คั้นปากกว้าง	กว่าม้วยเมื่อมรณ ๗

๑๑๙ แสนชายหมายจักม้วย	ไม่คั้น เลยนา
ชายสละเหลือณ	รักตรัส
แค้นรักสลักกลัน	ไปคล่อง กายฤ
เลี้ยสตัยจึงเลี้ยรั	สีแล้วทำ!ณ ๗

๑๒๐ ทนน้อยไปเทียบหน้า	เพื่อนฝูง
ไร่ทพงพาพยง	ยกค่อน
สึงคักกิชักตนสึง	ส่มเพช
อายเร้งอายอกรอน	ร่วมเพียงเพลิงเผา ๗

๑๒๑ สึงไถทำผิตค้อง	จำอาย
ดงย๋อายย่มลาย	ชั่วล้าง
ทำชอบไยควรรหมาย	อายอัย
ชอบจะชชอบอ้าง	ออกให้หายอาย ๗

๑๒๒ อายบายย่ออาชื่อน มารยา
 อีกรักร่วมภรรยา ท่านห้าม
 ลักทรัพย์เสพยา ฆาตกรรม
 สิ่งชั่วร้ายอย่าทำ อยู่แล้วไปสวรรค์ ฯ

๑๒๓ ความอายอาชของบิณฑ การประทุษ
 แม้ย่ออายจักรก เรงร้าย
 คติโลกและธรรมยุติ อยู่แต่ อายแฆ
 แม้ขมิอายลมาย แม่นมั่นเคียรณาน ฯ
 พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕

๑๒๔ อายใจทวยไม่รู้ กลคน
 อายว่าเกิดมาจน ข้าน
 อายหน้าโง่งงจน จำเอน เจียวแซ
 อายปากไม่อายกซ ชอกช้าแสนอาย ฯ

๑๒๕	ชนโคประกอบควัย	อายเรียน
	ชอยแต่การพาเหียร	คำซ้ำ
	หนังสือเลขการเขียน	อายหัก
	ชนชนคนดำ	เพือนภอพงอาย ฯ

๑๒๖	อายอ่านฉบบเบอง	คำรา
	จะเพื่องเรืองวิทยา	ห่อนไ้
	อายจักคักเลขา	เขียนแต่ง
	ใครจะกอบโกยให้	เรื่องรู้การจำ ฯ
		กรมหมื่นทิวาการวงษ์ประวัติ

๑๒๗	อายคือหิริแท้	ท่านนัย
	คงว่าอริยทรัพย์	หนึ่งแล้ว
	คืออายบาปกรรมกับ	อายจิตร ชั่วแซ
	นิจนัยว่าแก้ว	ทรัพย์แท้ควรมิ ฯ

สมเด็จพระมหาพรยาเทวะวงศ์วโรปการ

๑๒๘ ฐึ๋ อายห่อนแอ๒เอ๒ เอ๒ลีน ยน๒แซ
 อาย ย๒ป๒ท๒ร๒ย๒ผิ๒ค๒ผิ๒น ห่อน๒พ้อง
 วาย ท๒ร๒พ๒ย๒ช๒อ๒ก๒ห๒า๒ก๒ิน ทาง๒อื่น เอ๒า๒เฮ๒ย
 ท๒ก๒ช๒ บ่๒ถึง๒คน๒ค๒อง โท๒ษ๒ร๒าย๒ภ๒าย๒หล๒ง ๒
 พระ๒รา๒ชน๒ิ๒พน๒ธ๒ร๒ช๒กาล๒ที่ ๕

๑๒๙ ฐึ๋ ร๒บ๒อ๒บ๒ช๒อ๒บ๒ผิ๒ค๒เอ๒ เอ๒า๒ใจ ท๒ร๒ก๒แซ
 อาย ย๒า๒ป๒ส๒ุ๒ว๒ภ๒า๒ฟ๒ไ้ พ๒ล๒ง๒ฟ๒ง
 วาย วิ๒ต๒ก๒ห๒ฤ๒ไทย น๒ฤ๒โท๒ษ
 ท๒ก๒ช๒ บ่๒มี๒ค๒ร๒า๒ย๒ค๒ึง ช๒ี๒พ๒ม๒ว๒ัย๒ม๒ร๒ณ๒า ๒
 กร๒ม๒หล๒วง๒พิ๒ช๒ิต๒ป๒ริ๒ชา๒กร

๑๓๐ ฐึ๋ ช๒อ๒บ๒ประ๒ก๒อ๒บ๒เก๒อ ย๒ุ๒ติ๒ธ๒ร๒ม
 อาย ช๒ว๒ัก๒ล๒ัว๒ย๒า๒ป๒กร๒ร๒ม เห๒ล๒่าน
 วาย เท๒ว๒ค๒ฟ๒ง๒ล๒้า เหน๒ีย๒ก๒น๒ั่น
 ท๒ก๒ช๒ จ๒ิก๒ส๒ัน๒ค๒จ๒ช๒ ช๒อง๒ให้๒ไป๒ส๒ว๒ร๒ค๒์ ๒
 กร๒ม๒ชน๒พิ๒ทย๒ลา๒ภ๒พ๒ฤ๒ค๒มิ๒ธ๒า๒กา

๑๐๑ ฐึ คิคักปลิกเปลื้อง โทมนัศ
 อาย แต่ความกำหนัด นัยพร้อม
 วาย เศว้าโคกขำยัก เพราะหมต อียากแซ
 ทุกข์ ประกอบงนัอม นิกน้าวหน่วงใจ ฯ
 ส้มเค็จกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ

๑๐๒ ฐึ ชอบรบอบเบื่อง ทางธรรม
 อาย แก่ข่าปลักวักรรม เกิดไ้
 วาย ชนมชีพค่งนำ ไปสู่ ชอบนา
 ทุกข์ โทษบห่อนไกล้ เกียงพันไภยไภษย ฯ
 กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

๑๐๓ ฐึ รอยประกอบพร้อม การกั
 อาย ช่งลัจวากั พลาคปลัง
 วาย เทวคักทวี่ ภูลเพิ่ม คุชแซ
 ทุกข์ บ่อาจทอด้ง แก่ผู้ปรีชา ฯ
 กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์

๑๓๔ ฐึ ว่าคนใส่ถ้อย ความร้าย ร้ายแซ
 าย แก่การหยายคาย เลอะแท้
 วาย โศกเพราะความหมาย ว่าไม่ จริงเฮย
 ทุกข์ อยู่แต่แรกแก่ กลับไ้คั่นคง ฯ
 สมเค้เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงษ์วรเดช

๑๓๕ ฐึ เสงี่ยมเจียมจิตรไว้ จงจำ
 าย แก่ขำปกองกรรม ก่อเกอ
 วาย ทรพีย่อย่าไ้ทำ ลักฉก ท่านเฮย
 ทุกข์ สิ่งไรลักเตอ หนึ่งนั้นไ้ไ้ ฯ
 กรมหมื่นทิวากรมวังประวัค

ความมกถั่วตลาด

๑๓๖ กถั่วตายหมายต่อค่าน มฤตยู
 กถั่วแก่กถั่วเจ็บคู ตั้งขำ
 กถั่วขำขำขำวงบ ชาติพรา วอนแฮ
 กถั่วก่งนฤฤกถั่ว คลาศพันมีจุไ้เกย ฯ

๑๓๗ กลัวคำคนพทโย^๕
 กลัวเล่ห์หลอนพิศม^๖
 เป็นช่องฉกขีวิตร^๗
 จำปลาค่หวากหวนย้าย

ปกสนธิ
 พันร้าย
 วายชีพ^๘
 ยักเยื้องตนหนี ฯ

๑๓๘ กลัวผมเพอนแล้ว^๑
 กลัวสัตว์ร้ายขอย่าจร^๒
 กลัวน้ำอย่าลงคอน^๓
 กลัวแต่ลั่นหลอกล้าง

ไปหลอน หลอกเขย^๔
 บากว้าง
 เรือค้ำม ส้มทแซ^๕
 หลกลั่นไหน ฯ

๑๓๙ ใครใครเฝ้าเฝ้าว่า^๑
 ไข้ชาติยักยา^๒
 เกรงแต่จักโกลา^๓
 เมียมากกลัวหมดเชื้อ^๔

กลัวกรร ยาแซ^๕
 เสพยเนอ^๖
 หลออ่อน หอย^๗
 ชาติผู้เมอ ฯ

๑๔๐ สัตถนอมอมจิตรเจ้า^๑
 ไชยคเคื่องน้องนัก^๒
 ถึงเจ้าผกพิภ^๓
 วานแต่หน้าอย่าบัง

จงรัก^๔
 จงชง^๕
 งกเงือก เสียนา^๖
 บิดให้หลังเรียม ฯ

๑๔๑ ขลาดใจไม่มั่นแรก รักหญิง
 ขนช้าประหม่าจริง จิตรเห็น
 ร้อนเหลือเหงื่อหยดตึง เต็มเขยอก ผ้าเช
 กระทบกระหมึกมีคมีน ไม่ช้าล่าหาย ฯ
 พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕

๑๔๒ กลัวใจเจ้าต่อหน้า ว่าพลัย
 ขลาดพ้อลย์หลังกลับ เก่งก้อ
 กลัววังชาติสลับปลัย ไม่อยาก คบเขย
 ขลาดแต่ปากใจลื้อ หลอกเหลือ้นเหลือคน ฯ

๑๔๓ ความกลัวไทยทั้งแปด เหลือหลาย
 เพราะเกิดแล้วอันตราย มอดม้วย
 กลัวเมียคุกขाय พวกลือน เขานา
 เขาก็เขยเขยแก้ว ขอบด้อยเขาไฉน ฯ
 สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์

๑๔๔ กลัวผีหลอกให้ ช่างมัน
 กลัวแต่คนด้วยกัน หลอกกลัว
 ผีหลอนสวคมนต์พลัน พินาศ หนีเฮย
 คนหลอกก็กลัวต่อ สุกแก้จำจน ฯ
 กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

๑๔๕ กลัวความแลชลาตซ้อง สิ่งไถย
 กลัวเจ็บแผลกลัวไป ทัวทั้ง
 กลัวผึกคิกกลัวไอ ยการทำน ทำนา
 กลัวพลาตประมาณปลั่ง จักต้องฎีกา ฯ
 กรมหมื่นภูวเรศธำรงศักดิ์

๑๔๖ กลางทุ่งกลัวแต่ร้อน สุริยัน
 เข้าป่ากลัวหมู่สัตว์ สัตว์ร้าย
 เกินเปลี่ยวชลาตคนจรร ไรหมู่ โจรนา
 เวล่อมจมหัวท้าย ชลาตด้วยกุมภีล ฯ
 กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

๑๔๗ กลัวไคไม่เท่ากล้อง จะหัก
 ๒๕ ทั้งชอย่นารัก ๒๖ ยิ่งแท้
 ๒๗ เสียบแรงสยเปนนัก ๒๘ หนามาก
 ๒๙ จักสั่งก็พ่ายแพ้ ๓๐ เพราะต้องสู้ยาวนาน ๓๑
 ๓๒ ส้มเต๋จเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

๑๔๘ กลัวเจ้าพิงไค ตามใจ เจ้าแล
 ๒๕ เจ้าเคียดเคืองผู้ใด ๒๖ พด้วย
 ๒๗ เจ้าห้ามพห่อนไกล ๒๘ คำกล่าว
 ๒๙ เขียวคังหน้าสรวัย ๓๐ ไบ สิ้นความเคือง ๓๑

๑๔๙ กลัวท่านผู้ยิ่งด้วย ๒๕ ขศดา คักกฤ
 ๒๖ น้อมนอยยอบกายา ๒๗ ขาคง
 ๒๘ กลัวพาลพวกลพาลพา ๒๙ โทษท่ม ถึงฤ
 ๓๐ แม้จะไปไกลซึ่ง ๓๑ สุกพามาทัน ๓๒

๑๕๐ กลัวนักมกัถกทัธ ถอยความ เพียรแซ
 ฝิ่บกัถวิหยาบหยาบ โทษแท้
 ใคร่ครวญแต่ควรตาม ผลเหตุ
 จังจักเป็นยาแก้ กิจทั้งสองสถาน ๗
 กรมหลวงพิชิตปรีชากร

๑๕๑ อริยทรัพย์คู่ด้วย ความอาย
 กลัวก่ชั่วห่อนหมาย กอຍเกอ
 อย่างนี้ท่านบรรยาย ว่าเลิศ
 ควรปราชญ์จะเอื้อเฟื้อ เพื่อให้ศุขรมย์ ๗
 สมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการ

๑๕๒ กลัวลัศตวิคฺยาทร้าย เราะราน
 กลัวิกพวกคนพาล ปลิกปล้น
 กลัวกัถเริงววยปราณ กลัวมก
 กลัวิกคคียงพน เพราะไหม้เรือนชาน ๗
 สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์

๑๕๓ ฐึ ปรหัยคัถักรากกล้า พาทาย
 ขลาค หน้อยค้อยขยัขยาย ออย่าห้าว
 ขาค โทษโศกโภยสยาย สมิจิตร
 ผิก คากมากกักร้าว เกิดร้ายตายโหงฆ
 พระราชณิพนธรัชกาลที่ ๕

๑๕๔ ฐึ ปรมาณผิกชอยแล้ว ออย่าบล
 ขลาค แแต่พอควรวกล ออย่ากล้า
 ขาค ทกษัศขจักกล มาสู่ ร้างแฮ
 ผิก ประพฤตินี้เร็วช้า ห่อนไค้ศขเกษมฆ
 กรมหมื่นนราธิปประพนธ์พงษ์

๑๕๕ ฐึ ฤกมกัถ้องเหนอย ราชกิจ
 ขลาค นกัมกัไค้บิก ศุขบ้าง
 ขาค ปราชณัฐคัสสินผิก แลชอย
 ผิก ถุกท้งสองข้าง ออกแต่มีต่างกันฆ
 สม่เก็จเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

๑๕๖ ฐ ระวังยังจิตรห้าม หฤไทย คนเทอญ
 ขลาค เร่งขลาคราชไทย จักพึง
 ขาค ชอบกว่าเกินไป เปนแน่ แล้วพ่อ
 ฝึก เพราะขอตกต้อง ไทยแล้วฤคิน ฯ
 กรมหลวงพิชิตปรีชากร

๑๕๗ ฐ กิจเร่งเร่งให้ วัง
 ขลาค ห่อนไ้รู้ถึง กิจนั้น
 ขาค ประโยชน์จักคน ถึงฝึก นาพ่อ
 ฝึก ลือกอีกอัน อ่อนเอยเสียใจ ฯ
 สมเด็จพระเจ้าพาดกรมพระนครานุวัตรวงษ์

๑๕๘ ฐ อันใดชอบคั่ง พิจารณ์
 ขลาค แต่กฎไยการ ท่านห้าม
 ขาค ทกขชาครำคาญ เพราะขลาค ควรแซ
 ฝึก ย่อมอย่าคร้าม ถูกแล้วควรทำ ฯ
 สมเด็จพระยาเทเวศร์วงศ์โรปการ

๑๕๘ ฐึ เจียมตนอย่าไ้ ลวนลาม
 ขลาค ท่านผู้ศงาม ยิ่งแท้
 ขาค จากโลกแลความ อาฆาณ
 ผิด ไปต้งคนแม่ ช้พม้วยนามเจริญฯ
 กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

๑๖๐ ฐึ อไรแม่นักพร้อง พาทิ
 ขลาค ปากไว้จักคิ กวักกล้า
 ขาค พุกไ้จักมี ใครข่ม ชื่นนา
 ผิด เพราะพคเองอ้า กลัยไ้ฉันใด ฯ
 กรมหมื่นทิวากรมยัประวัติ

๑๖๑ ฐึ รอบชอบผิดแล้ว จ้งทำ
 ขลาค สิ่งชั่วค่งนำ ชอบให้
 ขาค ความทุกขไ้เพราะจำ คำท่าน สอนนา
 ผิด ย่เขียกเขียนไกล เหตุด้วยขลาคควรฯ
 กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

ความกล้าหาญ

๑๖๒ ใครใคร่ทรยศเจ้า จอมปราณ
 ด้งว่ายกพวกพาล แน่นหล้า
 หมิ่นแค้นมากประมาณ ยย่อ ใครเซย
 คงจะองอาจกล้า ท่อตันจนตาย ฯ
 กรมหลวงวงษาศิโรคมุข

๑๖๓ สู้สงครามคึกคัก ไ้หน
 ด้วยเดชพระบารมี ปกเกล้า
 ขอเฮาซังซว ส่นองพระ คุณนา
 ด้งคึกมาแน่นเหล้า แหล่งหล้าฎาหนั ฯ
 กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

๑๖๔ สอนนายสองต่างเข้า ถอพลอง
 มีอดมัจฉากอง จั้หมื่น
 ต่างคี่ต่างร็วรอง ปกขี้ค ก้นแซ
 กล้าท่อกล้าร่าวัน ทอยไ้ไปมา ฯ

๑๖๕ เยนนักเลงปากโป้ง เมาสุรา
 สบผืนก้นกันชา อย่างนั้น
 หนึ่งเยนนักเลงหา ตามบ่อน
 เยนนักเลงปล้นคั้น เก่งกล้าพาเสีย ฯ
 กรมหมื่นภูเรศจรัสศักดิ์

๑๖๖ ชีชีอ้ายคร้าย ราว
 เองช่างกล้าหาญค ุคค
 ทักท่อนักมี ความผิด
 ทำผูกเชือกของอ ุเพราะข้าเป็นหญิง ฯ
 สมเด็จพระเจ้าพรมพระนริศรานุวัดติวงศ์

๑๖๗ ใจกล้าเมื่อจิตรพ ุพังพาล
 ทวีตคึกคกขวาน มีกิจ
 เสพย์สุรามักให้การ กำแกง เกิดเซย
 ถูกจับปรับใหม่ต้อง คอบไต่ตักจำ ฯ
 กรมหมื่นทิวากรวงษ์ประวัติก

๑๖๘ หาญกล้าสามารถแท้ ๆ ใด
 อวกว่าห่อนมีใคร จักสู้
 ไม่กล้าอย่าอวไป เปลาเปลา
 แม้นว่าใครใครรู้ จักยืมเบาะสรวล ฯ
 กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

๑๖๙ มักกล้าอย่างกล้าแข็ง กว่ากำ ลังแซ
 เหตุขี้เลื่อยทำจำ ขึ้นแท้
 หย่อนกล้ามักเกิดกล้า ยากขบ ขี้แซ
 เหตุเพราะอ่อนข้อแอ เล่ห์หน้ควรครอง ฯ

๑๗๐ เป็นชายมีชาติทั้ง กตัญญู แล้วแซ
 ฌีว่าเกิดสัทร ตรกไช้
 พงกล้าอย่าเยี่ยงหน หนจัน
 ม้วยสักสามหนไต้ จังสู้สามหน ฯ

๑๖๑ ควรอ้างแลจากกล้า มีผล ใหญ่แฮ
 เณกเช่นสองภูกล แต่ก็
 ร่วมราชฤไทยรณ รงค์ร่วม กันแฮ
 เศวตพระเคศตรายน ไ้สันสรรเสริญ ฯ

๑๖๒ ทางธรรมเป็นที่อ้าง แต่การ โพนไชย
 สิทธาตถ์ราชกุมาร ท่านนั้น
 แสงศุขหน้ายสงสาร หมายถึง ธรรมญา
 ของอาจสามารถกัน ป้าคนธรรมควร ฯ

กรมหลวงพิชิตปรีชากร

๑๖๓ กล้าแล้วให้กล้าเรื่อง การสง ความแฮ
 กล้ายังกล้าวังคัง ชอบบ้าง
 กล้าหญิงอย่าทำทง วิร่า เรียนพ่อ
 กล้าเรื่องนจกลาง ชัพม้วยวายชนม์ ฯ

๑๗๔ นายขนมต้มร้ย	ชกถวาย
กับพม่าคนหลาย	พ่ายแพ้
มีงลองออกโอรสขยาย	คำชอบ หฤไทยแซ
กล้าเช่นนาคีแท้	นี้แล้ชาวสยาม ฯ

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

๑๗๕ คนกล้าสามารถกล้า	ชวคชรม
อยู่หอกลองหนสคม	ผูกผ้า
เห็นกล้าอย่าเพ้อชม	ยามเล่น สบายนา
กล้าเล่นกับแกล้วกล้า	คักนั้นคนละเพลง ฯ

๑๗๖ สัตราภุมเกาะไฉ	กับกร คนแซ
เข้าสู่ท่ามกลางสมร	มีวักลุ่ม
แม่นปรางค์สรชาติหยอน	แสงยงศักดิ์
อาวุธคนยัคั่ม	ชีพไค้ไชยไฉน ฯ

๑๗๗ ทวยหาญจำหน้เหยม หนรณ
 ๑๗๘ บร้กษัคัวแคนตน ๑๗๙ ตรายม้วย
 มาทคายท่ามกลางผญ ๑๘๐ จงชอ ฅลิมแฮ
 ฅรอกเรองยคัว ๑๘๑ อยู่คัวแคนเขม ๓

๑๗๘ พลเรอนชอบร้กษั ๑๗๙ ราชกษ
 ยามเกิการทอติค ๑๘๐ คอบคัาน
 ฅวรออนผอนผนคิก ๑๘๑ จนสก คิกแฮ
 ฅวรอาอาคคัคัาน ๑๘๒ ชฟใช้ค็อทะพาน ๓

๑๗๘ สม่เก็ข้นภพคัว ๑๗๙ เถลิงถวลย์ ราชแฮ
 ๑๘๐ ทรวงอบสุรภาพสรพ ๑๘๑ สบถัน
 ๑๘๒ ฅวรในนครกัน ๑๘๓ นิกรการ โกงแฮ
 ๑๘๔ มีคิกชองพลม้วน ๑๘๕ มัวเข้าสู่สมร ๓
 ๑๘๖ พระราชนิพนธรัชกาลที่ ๕

๑๕๐ กล้าจริงญาแข่งแกล้ง ทำกำ
 หาญไม่ทันทพริบตา วิ่งแต่
 กล้าปากแต่ใจพา ไปก่อน
 หาญเช่นนี้แท้ ออกเดินเต็มกล้ว ๗
 สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์

๑๕๑ รู้ คิลปล้ำตรลั่น สยสถาน
 กล้า แสร์กล้าสวหาญ เค็กสู
 พา พลประจันยาน ปรปักษ์ ขึ้นแฮ
 ชอบ เกิกเพราะคันทู้ เกียรติไว้ในณรงค์ ๗
 พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕

๑๕๒ รู้ เรียนในเรื่องไซ้ เล่นโย เล่นเฮย
 กล้า คลื่นกล้าลมใน สมทกว้าง
 พา หนัรหนัไป พันเขตร
 ชอบ จะไล่ไล่คว้าง นึกได้กัประสงค์ ๗
 สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

๑๘๓ ฐึ อวดหาญว่ากล้า แข่งขัน
 ฐึ กล้า เทยวคุมเหงพรรค พวกรัฟอง
 พา ให้จิตรหนหัน เพราะไกรธ
 ๒๒๒ ๒๒๒ ชอบ แต่วาธกิจต้อง อยู่แล้วเป็นคี่ ๒๒
 กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

๑๘๔ ฐึ กระบวนควรอาจนัน หลายสถาน
 ฐึ กล้า หน่งกล้าแขงงาน ไบล์
 พา ตนเขี้ยวชาญการ กิจรอบ ฐึ แส
 ๒๒๒ ๒๒๒ ชอบ เพราะกอบการัน ชอบข้าพาสบาย ๒๒
 กรมหลวงพิชิตปรีชากร

๑๘๕ ฐึ การรบเค็กสู้ สัตว์
 ฐึ กล้า ออกไปพันคู้ ค่อค่าน
 พา พวกรัฟองวังกรู ลามไล่ รุกแซ
 ๒๒๒ ๒๒๒ ชอบ จิตรสนุกจ้าน เหตุไกรธรงค์ ๒๒
 กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

๑๘๖ รู้ ผิดชอบรอบแล้ว ฟังพินิจ
 กล้า ท้อคนพาลคิด คดเจ้า
 พา สุขแก่ตนคิด ทวายชั่ว ขายแฮ
 ชอบ บ่อึมเสรมเค็มเข้า เขตรัศมีวงษ์วาร ฯ

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

ความเกียจคร้าน

๑๘๗ ความเกียจคร้านนั้นมาก เหลือหลาย
 เอื้ออภิลักกลัปลาย บ่นอู้
 จักทำกิจเข้ากลาย เปนคำ
 เพียรผลัดตัวเองสู้ ปดไ้โยเย ฯ

๑๘๘ ขี้เกียจเรียนเล่ารู้ ทางธรรม
 เล่นแร่แปรธำมณี จิตรพิง
 หลอมนเงินกลัยเปนคำ เสนอแปด
 นิ่งทู่เหินคุยคลั่ง แต่ข้อเห็นคุณ ฯ

๑๘๘ ก็นเข้าอ้อมก่อนไต่ ๑ ทูหนิง โชนเฮย
 แม้ว่าอ้อมทีหลัง ๒ ถกถ้าง
 ถ้วยชามที่ติดกรัง ๓ ไสโครก
 กว่าจะได้เที่ยวข้าง ๔ ยากพันคณนา ๕
 กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

๑๘๙ เกยจรว้านการบ่เชื้อ ๑ ทำหา กินเฮย
 นอนนิ่งคิปปฤษณา ๒ นั้งเพ้อ
 คิคชคแคว้วควา ๓ เวรยาบ
 เล่าย่นมนต์เพ้อเจ้อ ๔ จักสู้หม่มผู้ ๕
 กรมหมื่นทิวากรมวังประวัติก

๑๙๐ จงอย่าเกยจรว้านการ ๑ คนเขลา
 เห็นปราชญ์กลับคิเขา ๒ ว่าร้าย
 จิตรคนย่อมนมัวเมา ๓ งมโง่
 คนอย่างนั้นคุกคล้าย ๔ ซาติแท้ไคยรฉาน ๕
 กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

๑๕๒ เกียจคร้านการต่ำช้า เหล่าสลด
 เพียงแต่หาหนนทนน ไล่ทอง
 ม้วนอนนั่งเงืองงน งมเปล่า
 ไล่แหยแห่งจักร้อง ร่ำให้หาใคร ฯ

๑๕๓ อารวมั่นเกียจคร้าน อานชัก
 จนถนิมจับถนบก หนักคอ
 วิทยาเกียจซ้อมหัก หายเลื่อม
 จวนจวบเอาจริงร้อ จักใช้ฉันทไศ ฯ
 พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕

๑๕๔ เกียจคร้านน้อยมิให้ เลื่อมยศ คักคเคย
 โดยทรวัยสันปรากฏ มากล้น
 เกียจคร้านก็คงหมก ห่อนมาก ชนนา
 ความดิยหาบไม่พัน แน่แท้อย่าคนึง ฯ

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

๑๕๖ สนใจประกอบพร้อม ยศดา คักก็เฮย
ทั้งทรัพย์สินคนนา นัยล้าน
อีกนาไร่เคหา ส่วนเรือก
ฉวามี่แต่คร้าน จักสิ้นทรัพย์สูญ ฯ
สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

๑๗ เกียจกายหมายแต่ให้ บัญมา เองฤา
นอนนงไข่นำพา ชื่นเอื้อ
แต่จิตรคึกจักหา ยศลาภ
ครันย่นสลดกลักรื้อ บ่นเพ้อพมพำ

๑๘๘ เกียจคร้านหาโภชนา จำค หิวแฮ
 เกียจยัดเรือนซานหมก ผ่อนผ้า
 เกียจทำราชกิจยศ จำชาค
 เกียจก่อบุญต่งหน้า ส่นำนรگانต์ ฯ

๑๘๙ ความคร้านเกิดเพื่อไฉ้ ร่มรัง หนึ่งแฮ
 คร้านเพื่อความทกช่ลง หนึ่งข้าง
 คร้านหนึ่งคิคว่าพง เห็นชัค ส่นแฮ
 คร้านไปไเทียมคร่งข้าง คยสันบุญเพรง ฯ
 กรมหลวงพิชิตปรีชากร

๒๐๐ เกียจคร้านแล้วไปไ้ วิชา
 เกียจเล่าเรียนรูมา ห่อนไ้
 เกียจการกินนาน ไทคทพย นัพอ
 เกียจราชการนไ้ ชอบนัสนุญหาย ฯ
 สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครานุวัติวงษ์

๒๐๑ ชนใดมละทิ้ง ความเพียร
 คិតสละในการเรียน รอบรู้
 นวยศกอัยสีเจียน จักมอด
 ใครเล่าจักช่วยกู้ เกียรติร้างพาเสีย ฯ
 กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์

๒๐๒ เกียรติ การในย่านช่อง เรือนคน
 ครั้น ย่อหาใจสน ไล่ข้าง
 การ กิจแต่ทำพล การเล่น พนันเฮย
 เสีย ทวียัยเสียเรือนร้าง หมกสิ้นเสียตัว ฯ
 กรมหลวงพรหมวรานุรักษ์

๒๐๓ เกียรติ กันการทำงาน เฉพาะคน
 ครั้น กิจแลบ่คล จิตรเกอ
 การ นั้นยัยเลือกสน ไล่ส่ง ไปแซ
 เสีย เพราะไม่เชื่อเพอ แต่ควยตนเอง ฯ
 สมเด็จพระยาเทเวศวงศ์โรปกการ

๒๐๔ เกียร ^๕กันนัยได้ชื่อ ว่าอิจ ฉาเซย
 คร้าน ละเสียให้สิทธิ อย่าไฉ
 การ งานเรื่องราชกิจ คร้านจัก ผิดพอ
 เสีย อิจฉาชาคได้ ^๕กึ่งนี้มีผล ๗
 สมเด็จพระเจ้าพากรมพระยาภาณุพันธุ์วงษ์วรเทศ

๒๐๕ เกียร ^๕กิจแล้วไปได้ การดี
 คร้าน อ่านแลเขียนมี โทษแท้
 การ สิ่งซึ่งเป็นศรี สวัสดิไช ^๕มีเลย
 เสีย ชาติตระกูลได้ ^๕ชื่อหน้าหม่นหมอง ๗
 กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

๒๐๖ เกียร ^๕ฟังระหยั่งรู้ ฉันทิโก
 คร้าน คิคคิคอย่างไร จักได้
 การ ถามไปถามไป ใครจัก บอกแ
 เสีย ลิขิตนให้ ^๕เสื่อมผู้เมธา ๗
 สมเด็จพระเจ้าพากรมพระนครศรีฐานันดรวิวงศ์วงษ์

๒๐๗ เกียจ กิจหาเลี้ยงชีพ ไคมี กินญา
 คร้าน มักทรพย์ศักดิ์ศรี ห่อนไค้
 การ งานเกิดแล้วหนี ไปแอบ เสียนา
 เสียบ สุขทุกข์มาไกล เกียจกนกันสยาย ฯ
 กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

๒๐๘ เกียจ กันเขานผู้ มีความ เพียรแซ
 คร้าน จิตรไค้คิดหาม หายข้าง
 การ เขากิจคนปราม ประโยชน์ เสียนอ
 เสียบ หมคสองฝ่ายอ้าง เช่นนชนพาล ฯ
 กรมหลวงพิชิตปรีชากร

๒๐๙ เกียจ การผู้^๕อันแก่ง^๕ รังเกียจ^๕
 คร้าน มากไม่^๕อยาก^๕เหยียด^๕ หัก^๕ถัด^๕ต้อง^๕
 การ คน^๕บ่น^๕ข^๕เล^๕อ^๕ย^๕ค^๕ ไป^๕อ^๕ย^๕าก^๕ เอ^๕อ^๕แซ^๕
 เสียบ ทร^๕พ^๕ย^๕ส^๕น^๕พ^๕ว^๕ก^๕พ^๕อ^๕ง^๕ เ^๕า^๕ค^๕ห^๕ม^๕พ^๕ง^๕ ฯ
 พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕

๒๑๐ เกียรติรำนนั๋ย๋อมให้ เลือ่มยศ คักคิ๋เซย
 โดยทรวัยสันปรากฏ มากลัน
 เกียรติรำนนั๋ย๋อมค ห่อนมาก ชันนา
 ความนียบหายไม่พัน แน่แท้ย๋าคัน ๗
 ส้มเค็ญเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรักษ์

ความเพียร

๒๑๑ ความเพียรนั๋ย๋อชอบทั้ง นานา กิจเซย
 ชกราชกิจหา ชอบได้
 ผู้ใดหมั่นคักษา ในกิจ คนแซ
 จักประกอบคุณให้ รอยรู้การงาน ๗
 กรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์

๒๑๒ เพียร ชอบแลรอยรู้ ทางธรรม
 กิ ประพฤติจกจำ ถัดวัน
 มี ทุกซัจะพาสำ รานุศษ
 ผล แห่งความรู้ล้วน อาจให้ศุขเกษม ๗

๗๑

๒๑๓ เพียร แสวงหาสิ่ง^{๗๑}ของ วิทยา
 ที่ ตั้งใจจินตนา วัฏ^{๗๒}รู้
 มี คิลปสาครปรภา กฏ^{๗๓}ยิ่ง
 ผล จักนำสุข^{๗๔}สู่ ส่งให้ใจเกษม ฯ

๒๑๔ เพียร คิปประกอบพร้อม การหา กินเซย
 ที่ เพราะทรพย์จักมา สู่^{๗๕}เหย้า
 มี จิตรแต่เปรมปรา เนืองนิตย์ ไปเซย
 ผล จะกันใจเศร้า หม่นไหม้ โศกตรอม ฯ

กรมหลวงพรหมวรานุรักษ์

๒๑๕ พากเพียรเวียนหมั่น^{๗๖}เฝ้า ทุกวัน
 ทำน^{๗๗}จักใช้อย่าฉัน แฉกเหล่น
 ทั้งจิตรคิตกคณ ญ^{๗๘}ต่อ ทำนนา
 การทำนอย่าไต่วัน เปรียบด้วยการตน ฯ

๒๑๖ เพียร คึกเพียรอ่านอ้าง เพียรจำ

ก็ แน่กว่าแฉะฉำ ฉะฉำ

มี ก็สิ่งไรทำ จงตรี ตรองแซ

ผล ที่อู่ส่ำหักกล้า จักให้เห็นผล ฯ

กรมหมื่นทิวาการวงศ์ประวดี

๒๑๗ เพียร บ้างอย่างแจกแจ้ เข้าพอง

ก็ เพราะทนเติกคนอง แอ้งยอ

มี ของเล็กน้อยปอง แลกลเปลี่ยน

ผล เพิ่มเพราะเพียรขอ จังได้เลียงตน ฯ

๒๑๘ หมั่นเพียรเรียนรู้อู่แท้ ยังเยาว์

เมื่อเคียบค่อตามเลา เล่ห์รู้

หากินกอบการเขา ประโยชน์ ทนแซบ

เพียรชอมประกอบกู่ ก่อสร้างตนเกษม ฯ

๒๑๙ มีเพียรประคองได้	ชมทรัพย์
มากประมาณโกฏินับ	ไต่ถวัล
เป็นพณภาควมรับ	การว่า เรือนนา
ความสุขสมบัติถวัล	เสร็จได้ โดยเพียร ฯ

๒๒๐ ผู้ก้มชาติเลียง	กลวงษ์
ประมาทจิตรคึกคอง	เชือหน้า
ไต่เพียรกลับพาพงษ์	คนเลื่อม สุนัข
นานหน้อยค้อยตกช้า	หมกเชือมชุม ฯ

๒๒๑ ชนใดมีชาติช้า	เลวทราม
เพียรต่อสู้พยายาม	หมั่นหมั่น
ขยับค้อยฝนความ	รู้แก่ เกินแซ
กลับยศใหญ่ยิ่งชั้น	เช่นเชือผู้ใด ฯ

๒๒๒ ๐ ขากเพียรสั่งหนน ชั่วหนัก
 ก็อปัมมงคลชัก ถ้อยแท้
 ห้ามทรวัยอภัยศักดิ์ศักดิ์ ความศษ สบายแฮ
 เปนอภัพแล้วแล้ ทล่อท้งโลกธรรม ฯ
 พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕

๒๒๓ ๐ ความเพียรประเสริฐล้ำ เลียงตน
 เพียรอสร้าห้ขวยชวน ย่อมไ้
 เชื้อญใจทุพลทน ทกข่ยาก อ่อนนา
 เพียรมากล้นยากไร้ รอคพันโคยเพียร ฯ
 สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์

๒๒๔ ๐ เพียร ทางปฏิบัติเบื้อง คิลทาน
 คี่ กว่าที่เป็นพาล หยายข้า
 มี แต่วัฒนาการ เรืองรุ่ง
 ผล มักเกิดแก่กล้า หักห้ามอบายภูมิ ฯ

๒๒๕ ๑ เพียรเรียนคองรอบรู้ วิชา ยงนา
 เพียรคิดเสาะแสวงหา ทรัพย์ได้
 เพียรเจริญซึ่งภาวณา กุศลสั่ง สมองแซ
 เพียรตั้งมั่นชอบใจ ทุกผู้สาธุชน ฯ

๒๒๖ ๑ เมื่อแรกเริ่มรักสู้ ชอบเพียร
 ๒ ฝาคิดเพลงยาวเขยน สั่งให้
 หึงตักคิกร่ำเรียน คร่ำไปนา
 เพียรคิดเพียรแคะไค้ กว่าสนสยประสงค์ ฯ

๒๒๗ ๑ ชนใดประกอบเกื้อ ๒ การเพียร
 หักอ่านหนังสือเรียน เลขรู้
 เพียรน้อยชกพาเหียร หันกลับ
 เพียรมากสยศขลุ้ ๒ ทุกขสันสร้างคัลย์ ฯ
 ๑ ๒ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

๒๒๘ ผู้ใดประกอบด้วย ความเพียร ฝึกฝน
 ไปทรมานสิ่งใดเวียน เพียร
 ย่อเยี้ยเวียน ไตรตรว
 ควรจะนับว่าผู้ นั่นนั้นปรีชา ฯ

๒๒๙ ครีไคเห็นว่าแท้ มีผล แล้วแฮ
 ค่อยคึกค้อยทำกล ครีไค
 ยากง่ายง่ายเทวณ ขวายนั่น ทำแฮ
 แท้จะเสร็จสมได้ กิ่งช่อค้ำนิง ฯ

๒๓๐ หมายยศเพียรอย่าร้าง แรมการ ราชแฮ
 หมายทรัพย์เพียรผสมผสาน เกยไว้
 หมายชื่อหมั่นประหาร สิ่งชั่ว เสียแฮ
 หมายศุขเพียรค้ำให้ ชาติสันโมหการ ฯ

๒๓๑ เพียรไต่จกเท้าด้วย เพียรสอน ใจแฮ
 เก่าชั่วเร่งเพียรถอน ขยำขำ
 แม้ชอยขยำเพียรรอน สิ่งชอย
 สองสิ่งใครคิดถำ ถูกแท้บุญมี ฯ

๒๓๒ เพียรนผลเกิดไ้ มีสอง อย่างแฮ
 คีและชั่วเลือกตรอง ตรี^๕พน
 มีจิตคิดเพียรปอง ผิดผิด ถึงนา
 ผลชอยแห่งเพียรนั้น เกิดได้โดยธรรม ฯ
 กรมหลวงพิชิตปรีชากร

๒๓๓ เพียรหมั่นประพฤติด้วย การดี
 เพียรรักษารามวิธึ ท่านแจ้ง
 เพียรราชกิจคงมี ความชอย
 เพียรพูดอย่าได้แก้ง กล่าวถ้อยลงคน ฯ

๒๓๔ เพียร เรียนเพียรอ่านอ้าง อักษร

ก็ ยิ่งกว่าจักนอน เปล่าแท้

มี จิตรชอบคำสอน แห่งท่าน ปราชญ์นา

ผล จักมีมากแล้ว เหตุด้วยความเพียร ฯ

กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

๒๓๕ ชนโคแคลนทรพย์แล้ว ออย่าทนง

คึกหมั่นเพียรเขียนฉจง แขนบเบื้อง

หนังสือเลขไทยหลง อีกแพทย์ ไทรเฮย

จักช่วยมละปลกเปลื้อง เหตุร้ายคือจน ฯ

๒๓๖ เพียรเรียนเพียรคึกคำ สิ่งของ

ก็กว่าเล่นลำพอง หยาบช้า

มีจิตรหมั่นอย่าคนอง กำเรียบ เข็มแซ

ผลที่เพียรไม่ล้ำ จักไ้เก้ายก ฯ

กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์

๒๓๗ คิปปากเพียรจักได้	ความค้ำ
ความชั่วห่อนจักมี	เท่าก้อย
จงคเียงงกระว	เพียรตรรก
ประโยชน์จะมีไยน้อย	อย่าทิ้งความเพียร ฯ

๒๓๘ พากเพียรจงเร่งให้	เพียรคิ
จงอย่าทิ้งเพียรนิ	หนึ่งน้อย
เช่นปลวกเก็บดินคิ	เค็มต่อ รังแซ
นานเนินใหญ่ไยก้อย	เสร์จก้วยเพียรเสมอ ฯ

๒๓๙ เพียร ทำมกจักได้	ทรัพย์สิน
คิ กว่ำนอนแลกิน	แต่เข้า
มี ทรัพย์ก็จักยिन	คิมาก
ผล จักเกิดไยเร็ว	ร่วร่าแงมโรย ฯ

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต

๒๔๐ เพียรลำบากอยากได้ รั้สา เหตุเฮย
 ทุกว่ทุกวันมา ทอทักว
 ถวายของสิ่งขบผา เทียนอป ปัททเฮย
 บำบัคพระอย่ากริ้ว คุชพันไวยันต์ ฯ

๒๔๑ เพียร แล้วเพียรด้วยเรื่อง ราชกิจ
 คี ชั่วคงสมคิต แน่ข้าง
 มี ทั้งทรัพย์ข้อพิศ ประโยชน์ หลายแฮ
 ผล ชอบประกอบสร้าง เหนื่อยไว้แต่ปาง ฯ

๒๔๒ ความเพียรเพียรอย่าให้ เพียรผิด
 ต้องคิดเพียรให้ ยึด ปากได้
 นั้นละจึงค่อยพิศ ทลท่าน
 แม้พูดไม่เกรงไท้ จักได้เห็นคุณ ฯ
 สมเด็จพระเจ้าพากรมพระยาภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช

๒๔๓ เพียร คึกคิกทำงานไฉ้ แก่คน
 คี เมื่อหมั่นทำงาน กิจแล้ว
 มี ทุกข้อล้ำหัตถ์ ทุกข์เกิคนาพ้อ
 ผล ชอบบ่ไต้แคล้ว คลาศคลั่นไหยาบ ฯ

๒๔๔ เพียร พินิจพิศข้อ ทางธรรม
 คี ที่ชวนคนบำ บั้ไต้
 มี ชอบไฉ้เพียงจำ ทำเล่น คอกพ้อ
 ผล สุขเฉพาะให้ แก่ผู้ประพฤติจริง ฯ
 สมเด็จพระบรมศาสดาสวามิภักดิ์

บุติธรรม

๒๔๕ บุติธรรมคำออกอ้าง เขาจริง ไฉนฤ
 ไฉ้เพราะพล่อยพล่อยพึง พาคอ้าง
 ธรรมจริงจะค้องอิง คำอวด ไยเฮย
 เห็นทั่วบ่ค้องอ้าง จำให้ใครฤ ฯ

๒๔๖ ยติธรรมสำหรับผู้ อิมหนา
 ๑ อิมยค่อมทรพยล่ำ เร็วแล้ว
 อคติห่อนชักนำ จิตรหนัก นักแซ
 จงอาจะรู้แล้ว ผ่องแท้ยติธรรม ฯ

๒๔๗ ยติธรรมสำหรับทั้ง ราชตร
 ๑ ใครจะว่าไยมี ไยไค้
 แม้ข้าจะกระลี้ ลูกใหญ่ หลวงแซ
 คนต่างคนอยากให้ แต่ล้วนตนก็ ฯ

๒๔๘ ผู้ใหญ่ไร้เรีสร้าง ยติธรรม
 ๑ ห่อนใหญ่อยู่นานวัน มักลัม
 ผู้้น้อยประพฤติณ ผิดจาก ขรรมแซ
 มักจะไม่พ้นกัม เกษเข้าคาวาว ฯ
 พระราชนพนธรรวาทที่ ๕

๒๔๙ ๑ บุติกรรมสำหรับผู้ มีบุญ
 อีกประกอบการบุญ เพิ่มแล้ว
 จักคิดสิ่งไรคุณ มีชอย
 ประพาศคิดนี้ทั้งแก้ว สุกเรืองรังษี ฯ

๒๕๐ ๑ บุติกรรมบ่ชอด้ง ใจตรง จริงเขย
 คิดแต่โลภงวองง อยากไค้
 ศักคิสูงชอสูงคง เหลือคำ
 จงรูกบ่ชอยบ่ชอไว้ ชักให้ใจรอ ฯ

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

๒๕๑ ๑ ผู้ตรงจงจิตรด้ง ชุเบกษา
 ชอยผิดวิจารณ์หา ถ้องแท้
 ทศกยตรภรรบา มีตรวาติ ตนญา
 ผิดเท่าผิดท่อนแก้ กอบกอบยุติธรรม ฯ

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์

๒๕๒ ๐ จงประกอบจิตรให้ เที่ยงตรง
 จักกล่าวไฉนทรง สัจไว้
 ผู้ไ้ประกอบพฤติคง จักวิม นาแซ
 ึ่งอยู่คงน้ไ้ ช้อแท้ยุติธรรม ๗

๒๕๓ ๐ คนสูงประพฤติล้น เปนธรรม คีเฮย
 ไ้กล่าวมสาคำ หลกัล
 อาจให้ประโยชน์ล้ำ เร็วทก ลังนา
 เหตุเพราะยุติธรรมช้ ช่วยไ้มีผล ๗
 กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

๒๕๔ ๐ ผู้ไ้ประกอบบ้วย ยุติธรรม
 จักเกิดความก่น่า สู้ไ้
 ึ่งยศศักดิ์ทองคำ เงินนาก
 ย่อมจะมีผู้ไ้ เพราะตั้งยุติธรรม ๗
 สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์

๒๕๕ ยติธรรมาจาระสัน ฉันทา คติไชย
 อุกโทษะภยา คติหมัน
 โมหาคติปรา รกสะ เสียบแฮ
 สักคิไยกัน จิตรได้จึงคิ ฯ
 กรมหลวงพรหมวรานุรักษ์

๒๕๖ ยติธรรมากำหนดด้วย ดังจัก
 ผู้ทศลวิรัต กอบพร้อม
 ทรงจิตรทั้งบรรพต ตรงแนว
 สุจริตรรมน้อม เนืองเข้าใจคน ฯ

๒๕๗ ผู้พิจารณากิจด้วย ความใด ไตไชย
 ขมิเอียงข้างไหน สักก้อย
 ตักสินเทียงตรงไป ตามกฎ หมายแฮ
 จึงจะเสริมเต็มสรว้อย ว่าผู้ยติธรรมา ฯ
 สมเด็จพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

๒๕๗ เป็นขำมีเจ้าครอบครองตน อยู่แซ
 ๑ พงศ์กศคจิน ผ่องแผ้ว
 มั่นจิตรอย่าคึกคึกสนธิ์ กว่ายติ ธรรมแซ
 ๑ ๑ จงชอยชอจักรแก้ว อยู่ไต่บทมลาย ๗

๒๕๘ ยุติธรรมนั้นเกิดด้วย น้ำใจ เองแซ
 ๑ เทศท่นว่รควงหญ่ไทย เคียงหมั้น
 ๑ ไปพร้อมหว่าคหวั่นไหว เพื่เหตุ ไคแซ
 ๑ จงนับว่าผู้ขึ้น กอบพร้อมธรรมควร ๗

๒๕๙ ยุติธรรมยลเยี่ยงคัง แต่ปาง ก่อนเคย
 ๑ ๑ เรืองสืบสองเหลือบมวาง ชอไว้
 ๑ กรุณาประกอบทาง ธรรมทุก สิ่งนา
 ๑ ๑ สามภพระพั้งให้ โยษฐเออนสรรเสริญ ๗
 ๑ กรมหลวงพิชิตปรีชากร

ความโลก

๒๖๑ โลกมากพาลาให้ สุนัขหาย
 โลกนักรักตัวตาย เยี่ยงชู้
 สิ่งกาลคิดมุ่งหมาย ความโลก ล้นแซ
 ธุณันตูกโครบี่ ชีพสิ้นสักรรรม ฯ
 กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์

๒๖๒ ในจักรวรรดิวัตรถัน ทวาทศ ธรรมแซ
 เว้นวิสมโลกปลดท ปลดคร้าง
 คือการข่มใจกค เกียรติพิชัย ท่านนา
 โดยอาธำนาง้าง งคเว้นเพนตี ฯ

๒๖๓ ผู้ใดใครโลกแล้ว ห่อนดี
 ของเก่าในยาพิ กล่าวไว้
 เช่นชชกทรชี ชราภาพ
 เหลือโลกกินลันได้ ชีพม้วยมลายชนม์ ฯ
 สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์

๒๖๔ ชนโตคึกโลกลั่น เหลือหลาย
 เห็นทรัพย์ท่านมุ่งหมาย ใครได้
 โบราณท่านบรรยาย โดยโทษ นั้นา
 โลกนั้นก็รักให้ ลากนั้นสูญเสีย ฯ
 กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

๒๖๕ โลกทรัพย์ทรัพย์มากแล้ว ไข่หาย โลกเลย
 จะกละกินหอนวาย อิ่มบ้าง
 โลกยศศักดิ์ก็หาหมาย เสื่อมโลก ยศฤา
 โลกเล่ห์เหลี่ยมมั่งมีล้าง สิ่งกันทุนมลาย ฯ

๒๖๖ ผู้หมายเพ่งใคร่ได้ สิ่งของ เขาฤา
 เป็นที่จิตรเศร้าหมอง หม่นไหม้
 ใครขึ้นคึกทำนอง ตามเช่น ว่าแซ
 ขมิ้นนาคงได้ ทุกข์แท้ โดยธรรม ฯ

๒๐๗ ความโลภใคร่รักได้ ผลมรรค เกิดแซ

ปฤชณาจัก	ล่องพ้น
เว้นไว้แต่เบาหนัก	สองแสบ
ควรมิควรภิกคัน	แต่ข้อควรทำ ฯ

๒๐๘ ความโลภมีมากพ้น ประมาธ ไปแซ
 หาทรมัยโดยกอบการ บิดเบี้ยว
 ฝึกได้ขุ่นเขินสาร ออกรั้ว วันแซ
 กลับจะชักชวนถักยว ทรมัยได้ก็โกษบ ฯ

๒๐๙ โลกฉ้อของราษฎรทั้ง สิ่งของ หลวงแซ
 กลอกกลัวยับย่นปอง แต่ไต่
 ผูกมัดเร่งรัดของ จำเร่ง เหนานา
 ขยำเขียงอย่างนี้ให้ คัดสันชาตประสงค์ ฯ

๒๗๐ มิฉฉาอาชีฟแท้	ทจวิต
อย่าประมาทคาคใจคิก	ว่าน้อย
แท้เทียบอย่างยาพิศม์	ซึมซาบ กายนา
ฉิสักเท่ากึ่งก้อย	อาธลั้งมลายชนม์ ๗

๒๗๑ การหาทรัพย์เสพยักว้ย	ความตรง ทนฤา
แรงแลกแลกประสงค์	เปลี่ยนชื่อ
ฉิวัธราชกิจรง	แต่ท่าน อวยนา
ไว้โลกแรงแล้วรอ	ยากไร้ฉันใด ๗
	กรมหลวงพิชิตปรีชากร

๒๗๒ คนโลกมีกว่าร้อย	เปอเซนต์
ทุกท่านทุกคนเห็น	ว่าร้าย
แต่ใจชอบใจเปน	คนโลก นักพ่อ
พูดแต่แก้ยักย้าย	ติแล้วทนทำ ๗

๒๗๓ โลกยศมักต้องเลือก ประจบ

หมายคึกคึกหมายเพ้อพ้อ ขศข้าง

หาผู้ใหญ่เทียบนบ นอบท่าน

บุญพวงจกสร้าง ส่งให้บริบูรณ์ ฯ

สมเด็จพระเจ้าพำกรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

๒๗๔ มีโลกจิตรมากแล้ว คักมรรค ผลนา

เปรียบประดงไข้นัก ยากแก่

วางยาอนอนลัก ร้อยนัย ขนานนา

บ่เห็ดหายไ้แล้ว รอคักวัยใจเอง ฯ

๒๗๕ การที่ฆ่าสัตว์นั้น เพราะความ โลภนา

ไข่ซากอาหารยาม ยากแค้น

มีแล้วอุล้าห์ตาม ไปฆ่า เขาเขย

ปวงปราชญ์ถึงมาทมนัน อตลั้จำตาย ฯ

กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

๒๗๖	หนึ่งจิตรคิกโลกัน	ชวนชวาย
๒๗๖	หาทพยสันความอาย	เอ็กอ
๒๗๖	เบียบคเบียบนท่านทั้งหลาย	เลียงชีพ. ตันนา
๒๗๖	ให้มิให้ใช้คิอ	แทะไค้โกงแกน ๗

๒๗๗	คนโลกโลกไม่สิ้น	เจียวหนอ
๒๗๗	ไค้เท่าไรไม่พอ	โลกัน
๒๗๗	คิกใหญ่ไม่คิครอ	ห่าร่า ไปเอย
๒๗๗	หลายอย่างช่างคิกกัน	แทะไค้ทำเงิน ๗

๒๗๘	ใจโลกไม่คิกเออ	อดสู ใจเฮย
๒๗๘	เห็นเพื่อนมีแลก	ไม่ไค้
๒๗๘	ความโลกเบียดประค	อาฆาฏ
๒๗๘	ตนข่มเทียบมท่านให้	เคียดแค้นจองเวร ๗

๒๗๘ คนโลกมักเฝ้าร้อน ภาระนกรวาย
 เพราะว่ามีตรศิกชนชวาย หอบหิ้ว
 ใจนี้ยอมใส่กาย เทียมทาส ตนนา
 สมัยคัมภีร์ตัว คือก้องคอบวัง ฯ

๒๗๙ ความโลภเป็นเครื่องร้อน เฝ้าจิตร
 โลกใหญ่ไม่สมคึก แทะม้วย
 โลกเสมออยู่เป็นนิรา นอนไม่ หลับนา
 โลกประสพสำเร็จด้วย คับไค้คราวเกี้ยว ฯ
 สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราชนนธิคุณ

๒๘๐ โลกนี้มักแก่งตัว จบความ
 นิ่งนิ่งจึงจะงาม หมดแท้
 อสัทธิพยายาม ออย่าเลือน หลงนา
 ที่และช้วนแล้ว แม่นแล้วเป็นเอง ฯ
 กรมหลวงอิศรสุนทร

๒๘๒ โลกโกลาโลกลั่น แลหลลง
 ๑๑ คแต่พอประสงค จักไค้
 ๒ วัณณักจักคง มั่งยะ อย่นา
 ๒ แม้นวัณณักไน้ พยัคฆจ้อง โจนหนึ ๓
 ๒ กรมหมันนราธิปประพันธพงษ์

ความโหมนัศ

๒๘๓ โหมนัศนักรักไห้ เสียจริต
 ๑๑ มักเลอะเทอะทำกิจ พลาทพลั้ง
 ๒ พกจากเพี้ยนผิด แแต่ก่อน มาเฮย
 ๒ ขาปแห่งไม่วอรั้ง คลั่งแล้วเลยตาย ๓
 ๒ กรมหมันนราธิปประพันธพงษ์

๒๘๔ โศกนักรักจักไห้ ช่นหมอง ใจนา
 ๑๑ ทกช้เปรียบทั้งเวรของ จิตรไว้
 ๒ ศขก็อย่าล้าพอง เล่นโลก ไปนา
 ๒ เปรียบทั้งตราช้ใช้ ชั่งน้ำจิตรตน ๓

๒๘๕ โศกสิ่งชั่วแท้ หลายสถาน
 ๐ อย่าคิดประพฤติกว เกิดไร
 โศกนักมักจักผลาญ ชนม์ชีพ คนพ่อ
 โศกจักชักจิตรให้ เชื้ออกคั่นพันสอ ฯ
 กรมหมื่นทิวากรมวังประวัฑ์

๒๘๖ ไทมนัศักดิ์ด้วยเหตุ สองสถาน
 ๐ ของเกลี้ยคมาพวยพาน กอขยใกล้
 หนึ่งพลัดพรากจากการ ทรัก ยิ่งแซ
 สองเหตุนี้ทำให้ นกน้อยใจตน ฯ

๒๘๗ เลี้ยใจมักแนะให้ เลี้ยจริต
 ๐ แม้ว่าชนยังคิด ยิ่งถั่น
 ชอยแต่จักปลดปลิด ปลงถ่วง เลี้ยฤา
 ๐ ๐ ๐ ๐ ๐ เขตรชันกันสยาย ฯ

๒๘๘ นรชนมีมากล้น	อยู่หลาย
ไม่เลือกว่าหญิงชาย	ทั่วผู้
มักน้อยจิตรมียาย	โคกสร้าง เสร้าเซย
เป็นเหตุที่ไม่รู้	คู่ช้อโลกธรรม ฯ

๒๘๙ เสียลาภเสียยศสิ้น	ศขหา
ทั้งอกถูกนินทา	ไปผู้
วิบัติทุกข์เพี้ยนมา	บนบ
โทมนศอย่างช่น	เกิดแก่ คนแซ
	ภัยได้ โทษธรรม ฯ

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงพระประชวรด้วยโรคพระยาพิษ

๒๙๐ เมื่อจวนชีวิตมีม้วย	สังขาร
โทมนศไฉนท่อนปาน	เปรียบได้
ใครเคกณั่งฉาน	พอรอด
จักสนองคุณให้	สุดสิ้นประกาศ ฯ

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

๒๘๑ โทมนัสนั้นเกิดด้วย หลายสถาน
 เสียลาภเสียศฤงฆาร หนึ่งนั้น
 เสียเมียขบถขริวาร แลเพื่อน รักเซย
 เสียทั้งนี้สุดกลั้น โศกให้เสื่อมสูญ ฯ

๒๘๒ โทมนัสนักมักให้ เสียจริต
 นั่งกอดเข้าเฝ้าคิภ ย่นบั
 คิภใดไม่ไปรงจิตร เลยพ่อ
 ชักคั่งทำขายหน้า โศกเศร้าเสียโฉม ฯ
 กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

๒๘๓ ความเสียใจจักให้ เสียเพียร
 เสียจิตรหากเสียเรียน สิ่งรู้
 เสียการกิจแล้วเรียน จะคลั่ง คลุ้มเซย
 เสียรักเสียเมียชู้ เช่นนี้สุดโรม ฯ

๒๘๔ โทมัสเป็นเด็กเลี้ยง เขียนสมร
 เปรียบคั่งหนึ่งหมื่นหนอน บ่อนเนื้อ
 ทำจิตรทกซ์ให้ถอน ใจใหญ่ เสมอณา
 เสียปอกเมื่อใดเมื่อ ชีพม้วยมรณา ฯ
 กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

๒๘๕ การโคโลสัตย์ทั้ง สุจริต
 ฤาภรลัษเป็นผิก แฉกซ้อง
 โทมัสชักอันจิตร จักเปรียบ ไคเฮย
 เจ็บเพราะผิกบัตย์ของ ปกข้อคัสณู ฯ

๒๘๖ เมียรักคักก็ใหญ่ได้ แต่งงาน
 แปรประทุษฐจิตรพาล ฟางซู้
 โทมัสณคักยาน ยนชัก ออกเฮย
 สุกกรักสุกรันรู้ เกยงแกกตโต ฯ

๒๕๗ บุตรสิ้นชนม์ชีพเศร้า เสียใจ จริตขอ
 เมียรักร่วมทุกข์ไทย ทำวช้
 มารดาบิดาไป ปรโลก ลับแซ
 สามโคกไปคู่ขลุ่ย เล่ห์แม่นั่งทน ฯ

๒๕๘ โทมนัศคักคือยาร้อน แรงนั้ นาพ่อ
 แม่นมากหนักนั้ก็มัก ยิ่งร้อน
 ฤกษ์ยิ่งชวนซัก พาผิด เพิ่มแซ
 นิ่งนึ่งค้อยคิยอัน ยักย้ายภายหลัง ฯ

๒๕๙ โทมนัศจักเทียบข้อ ทางธรรม
 เหตุเพราะอวิชานำ เกิดพร้อม
 แม่ไถ้โรธดำ คับคับ ทุกข์แซ
 จึ่งระงับจิตรน้อม แน่น้าวณฤพาน ฯ
 พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕

๓๐๐ โทมัสเมื่อเกิดขึ้น ในจิตร ตนแซ
 โพล่งพลุ่งเพียงเพลิงคึก ไม่ช้า
 การสังขอบดาณิก ห่อนคึก เห็นเขย
 โทมัสเสียใจกล้า กลักรกลุ้มทรวงโชม ฯ
 สม่เต้เจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์

๓๐๑ แสบอกเหลือจักอ้าง ออกเวา ออกเขย
 สู้ชอถอสิทธิ์เขา กลอกลึง
 โย่ปดปอกกลอกเอา จนหมด แล้วดา
 ยังมีหน้าซ้ำทั้ง ทอกรไ้ววังเวง ฯ

๓๐๒ เสียใจเสียเช่นชน เชิงหญิง แล้วชา
 คึกว่าเราจริง จิงเฮอ
 มีรู้เล่นรายถึง หลอกรภาพ
 สบรค้หมกสนเนอ จิงสนอาไลอย ฯ

๓๐๓ เสียใจนักจักให้
ถึงมาท้ามัญญาณ
ความไศกย๋อมสังหาร
เสียสุขเสียแล้วกู

เสียการ ลี้นนา
ยิ่งรู้
ความศษ
จิตรไวัฉน์โก ๗

๓๐๔ โทมนัศชัคเคียกแค้น
ฝิตอบแต่โดยใจ
คากทวิคิกทวองไฉน
ฉิพลาคศษชัคชอัน

เคื่องโก กี้
เว้าร้อน
จักชัค พลังญา
โคกซ้าแสนทวิ ๗

๓๐๕ ประพฤติฝิตคิกพลาทพลัง เสียใจ ชอบแล
รียผลักเร่งพลันไว
สิ่งกัชอบคววไฉน
ชย้าเพ่อชย้าอมแพ

กอบแก้
จึงคอบ ถือแซ
พ่ายน้ำใจทวิ ๗

กรมหลวงพิชิตปรีชากร

๓๐๖ เสียใจเพราะเหตุกลัว เสียโฉม
 ยามที่เคยประโลม ปล่อยเจ้า
 ทั้งพิชโยโสมน นัคลัก วันเฮย
 พึ่งตายตามเข้า สู้ไฟฟอน ๗
 กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

ความโสมนัส

๓๐๗ โสมนัสนั้นชักให้ มีความ สุขเฮย
 ใต้ลาภยศอันงาม ยิ่งแท้
 คงโสมนัสไปตาม ประโยชน์ ทนนา
 ความสุขจักมากแล้ว เหตุกลัวยินดี ๗

๓๐๘ จงอย่าโสมนัสให้ เหลือเกิน
 ฟังแต่เขาขบเพลิน จิตรแท้
 ยินก็กังจักเหิน เหาะลิว
 ช้ากล่าววอวคนแล้ว กุญบัวฟังข ๗
 กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

๓๐๙	ยีนก็ประกอบด้วย	วศขรรพ์
	คิดแปดห้านิรันดร์	เล่าไซ้
	ความทุกข์ทุกสิ่งสรรพ	โทษชั่ว
	ขมิอาจเขียนไถ่	ก่อกันสุขเกษม ฯ
		กรมหลวงพรหมวรานักษ์

๓๑๐	โสมนัสเกิดก่อด้วย	เหตุสอง อย่างชา
	สิ่งรักชั้มาของ	จวบเข้า
	พันเขตรเพศพรรคของ	ทนเกลียด ไกลแฮ
	สมประสงค์ลงเค้า	ส่อให้ใจสลาย ฯ

๓๑๑	ก็ใจมักจะฟุ้ง	เพื่อนไกล
	หึงเยื่อทนายใจ	เยี่ยงบ้า
	ควรรังขั้ค้ำใน	ใจนี้ ไร้นา
	จึงจะสุขทุกถ้ำ	ทุกน้ำใจคน ฯ

๓๑๒ บางคนคิดเกิดแล้ว คงตาย
แต่คิดหาความสลาย ทุกถ้า
แม้สยสิ่งทั้งหมาย โสมนัส ยิ่งแซ
ฉิบสยมากอ้า โคกเศร้าแสนทวี ฯ

๓๑๓ ไ้ลลาภไ้ยศทั้ง บรืวาร
อีกสิ่งสรรเสริญชาน แซ่พร้อง
ยังเกิดศขประสาน เสริมส่ง
โสมนัสนักจักต้อง จิตรเพื่อผลอไผล ฯ

สมเด็จกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ

๓๑๔ ทำทานการสละสิ้น สยสถาน
จงประกอบสามกาล เกิดพร้อม
แรกกิดขณะทาน ทำเสร็จ แล้วแซ
โสมนัสมาโนชน้อม นั้มนั้เปนบุญ ฯ

๓๐๕ โสมนัคจักพจจ้อ	เจียนกะเจิง เจิ่นเฮย
ใครสกิดขวิคเบ้ง	บ่นบ
หาวลมเลือนลอยเหลิง	ลงซาก อย่นา
รู้สีกยามโคกช้	กลบไค้คนไค ๖

๓๐๖ โสมนัคครั้งหนึ่งนั้น	โกนจก
ชิกบวชเณรคสนก	นกยม
บวชพระไปเป็นศข	ชยากสีก
ครันสขสวานอัยบ่ม	ข้างไค้ไปสวรรณ ๖

๓๐๗ ผู้คัมทรพยัสสร้าง	บุญทาน
มากแต่ผลไบบ้าน	ไพร่พน
เพื่องสลงหนังก่มาน	มนคชน ชมแฮ
โสมนัคครัทธาตน	จิตรเพยงพันคุณ ๖
	พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕

๓๐๗ โสมนัสเมื่อเกิดขึ้น กลางใจ เล่านา
 ปรากฎมฺขสทไส ผ่องแผ้ว
 ผิกฤาชอบสิ่งใด เห็นปร โปรงเขย
 ปราโมทย์ทั้งดวงแก้ว ตกต้องเต็มมือ ฯ
 สมเด็จพระเจ้าพาวกรมพระยาบวรราชปรัญญ์

๓๐๘ ยินดีไถย่าพัน ประมาณ ไปแซ
 พงกอบแต่พอการ กัยได้
 ชกนักรักเลื่อมหาญ เพราะเหตุ เหมแซ
 ผิวขาวยินดีได้ โคกชำชิมทรวง ฯ

๓๐๙ ยินดีด้วยชอบได้ กัยตน หนึ่งฤา
 ยินลาภเมื่อลาภผล เกิดไฉ
 ยินดีเมื่อยศภล กาลเกิด มีฤา
 ยินดียินแต่ให้ เหมะน้านวลควร ฯ

๓๒๑ ค่ำใจเมืออยากน้ำ มาพย ธารฤา
 เปรมจิตรเมือหิวสย โภชน์เลี้ยง
 ยินค้เมือทนหลย หลักรอก ไภยนา
 ชนนักชนไปเพียง พยผู้ตุงตน ฯ

๓๒๒ ยินค้ไกรักสู้ เห็นโฉม แม่ชา
 ชนจิตรชนใจโสม นั้แท้
 น้องเฮยจักมาโลม ใจพิ่ ฤาแม่
 เห็นแม่ครวญเคี้ยวแม่ พรอวยรวยทอง ฯ
 กรมหลวงพิชิตปรีชากร

ความโง

๓๒๓ คนโงโงน้นมาก เหลือหลาย
 โกงข่าข่าวโงน่าย ยุ่งแท้
 โกงมิตรมิตรโงหมาย โกงคอบ โกงนา
 โกงค่อโงโงแก่ อย่างนี้มีถม ฯ

๓๒๔ น้อยๆ ร้อยเล่ห์ล้น ลวงหลอก
 จับหนีโน่นกลอก กลียกถึง
 ปาสันหมดคมระลอก สามสี่ ตะกร้าแซ
 ห้าหกเจ็ดคนทิ้ง ถูกเจ้าญาติ ฯ

๓๒๕ ความโกงมีมากพัน ประมาณ แล้วแซ
 สมคจกัฏ โภราณ รำไว้
 ขปเทห์ท่อมหลังสาร สมกล่าว นึ้นนา
 จักคักแก โกงไก่อ แต่ถ้อยคำตรง ฯ

๓๒๖ บิดท่านท่านย่อมยอขึ้น เกลี้ยวบิด
 คดก่อนเขาคงคึก คอยข้าง
 หนามขอกย่อมหนามสีกิถ แทะบ่ง
 ไครซากคึกอย่างอ้าง ทุกผู้ตรงหา ฯ
 กรรมหลวงประจักษ์ศีลปาคม

๓๒๗ คน โกงพ่อแม่ปิ่น	ปลดทรัพย์
โกงแก่อาจารย์จับ	ฉีกสู้
โกงนายเก็บความลับ	แลกलग
สามหมู่ใครคบผู้	คยนั้นมลายผล ๗
	กรมหลวงพิชิตปรีชากร

๓๒๘ คน โกงคิดแต่กู	เงินทอง
แม่คอกเขยภลกอง	ไปคร้าม
พาทรัพย์แห่งเจ้าของ	สูญล่ม เสียเฮย
คึกขยับทรัพย์ส่งข้าม	สู่ก้าวแดนตน ๗
	กรมหลวงพรหมวรานุรักษ์

๓๒๙ โกงเก่งแรงละแก่	กายตน
มีแต่จะพาผล	ฉีกไว้
ท่านใช้อย่าฉ้อฉน	ลักฉก
ผลสัถย์จะนำให้	หากร้ายกลายก็ ๗
	กรมหมื่นทิวากรวงษ์ประวัติก

๓๓๐ คนโกงบ่มีมากแท้ เหลือหลาย
หนึ่งคึกเตอยาย คคเจ้า
ค่อหน้ากรวยกรวนกาย หลังหลอก เล่นแซ
โกงบ่เช่นนัยเข้า หนึ่งแท่การโกงบ่

๓๓๑ หนึ่งเมื่อยามเคิกลับ ต่อกัน
 คิกจับตัวนายอัน ชุบเลี้ยง
 ไปส่งสัตว์พลัน หาชอย คนแซ
 ชนเช่นชอยเพียง เชือกเนื้อเกลือกทา

๓๒. "หนึ่งคนที่ท่านใช้
มีอิทธิพลไปทั่วครอง
คิดประคับคองของ
ควรเขินไม่น่าชัง
การทอง เงินเซย
ทุกซง
สินทรัพย์ ท่านแฮ
นับร้อยไปตาย ๗

๓๓๓ โกงหนึ่งเห็นแน่แท้ ไม่นาน

คือพุกทอนสาบาล

สยดได้

พุกคำพล้อยคำขาน

สยดทุก คำแซ

โกงชนกินใช้

โทษนั้นเหลือประมาณ ฯ

สมเด็จพระบรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ

๓๓๔ คนสมองคคอบอยู่แล้ว

ยากหาย

ซึ่งคกไว้จนตาย

ไขว้น

ถึงกับชีพวอควาย

เปนเพศ ฝ้าย

ยังหลอกกินเครื่องเส้น

แห่งผู้รชน ฯ

๓๓๕ คนคกใครคยไว้

เรือนคน

มักจักเกิดเหตุผล

ชั่วร้าย

เที่ยวลักฉกฉงชน

เขาจับ ไว้แซ

ความผิดเผื่อนับาย

จักต้องรำคาญ ฯ

กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์

๓๓๖ คนโกงเกกมะเทมณัน มีหลาย
 โกงกับช้อ โกงหมาย เกี้ยสั้น
 คนช้อมักฉิบหาย เสียเปรียบ โกงพ่อ
 โกงกับโกงปลอกปลิ้น ปลดแก้ โกงกัน ฯ
 สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต

๓๓๗ ชนใดกล่าวเท็จให้ เขาหลง
 จักพูดใดไปตรง สักน้อย
 วาจาไม่มั่นคง กลับกลอก
 ใครคมมักเกิดฉ้อ ชักให้เสียคน ฯ

๓๓๘ คนโกงพวกหนึ่งนั้น กล่าวใด ไตเขย
 ล้วนแต่เท็จเหลวไหล ชั่วร้าย
 ปากว่าชอบแต่ใจ นั้นเกลียดจริงนา
 คอยจับผิดคืบย้าย โทษให้ถึงเขา ฯ
 กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

๓๓๙ สับปลั๊กกลับกลอกกัก ^๕ ถึง	เจียนกลม
เข้าซิกสันนิทสนม	หยิบข้ม
ของใช้เครื่องทองถม	ทำสาย สูญแซ
ผูกพ้อแต่พ้อปลื้ม	แปลกจ้าวอย่าทง ๖

๓๔๐ บางคนฉลาก ^๕ ล้า	เลิศเหลือ
เลียบแต่จิตรคึกใจ	บึกเขี้ยว
เรวจาก ^๕ ฟู ^๕ ฟู ^๕ ฟู ^๕	ฟงยาก
แม่นประมาทฉลาก ^๕ เลี้ยว	เล่ห์เหลี้ยนแกมโกง ๖

๓๔๑ อ้ายเฒ่าเจ้าเล่ห์ ^๕ รู้	อุปเท่ห์
หลายอย่างช่างปรวนแปร	ยุคไย
ใครเชื่อเสน่ห์ ^๕ หะ	หันสู่ หาแซ
จักฉิบหายเจ้าโหล ^๕	หมกหลอ ^๕ คุ้ม ^๕ โทณ ๖

๓๕๒	ภาษั้เรียกรายการกา	เกินพิกัถิ
ชาั้รุ้เร้งรัก		เย้งปลัถิ
สังหลวงคัถิถวงคัถิ		เคิมช้อ ฉนแซ
โกงเช่นนั้ไปพัน		ฉิพ้องราชไทย

๓๔๓ โกงนักจกคยช่วย ผู้ใด ไต่ถาม
เขาทราบสนักใคร ห่อนใกล้
โกงชนิกยักคคใน ภัคตรช่อน โกงนร
ร้ายยังสิ่งหนได้ แต่รู้เทียมทน ฯ
พระราชณพนธวรชกาลท ๕

๑๕ โกงใหญ่ไม่ไร้ช่อง เกรงกลัว เลยนา
 โกงบิณฑกิดเมาฉ แคไค้
 โกงเป้นห่อนเห็นตัว โกงร่ำ ไปเอย
 โกงสนิทบิณฑเอนไว้ ไม่เว้นนวยโกง ฯ

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราทรบพิตร

๓๔๘ ผู้สตัย ^๕ ชอพร้อม	ใจกัน
อย่าคิออย่าควรฉน	แพกพ้อง
สิ่งใดจักพาห็น	รักห่าง
จงเร่งรวัง ^๕ ยอ	ปกน้ำใจกัน ฯ

๓๔๙ ผู้เมียรักร่วมน้ำ	ใจตรง กันแซ
ผู้ ^๕ ชอเมียสตัย ^๕ คง	ค้ม้วย
ไป ^๕ แหงหน่วงใจปลง	จิตรชอ ช้อมนา
เมียอ้อนผู้ ^๕ อมทวย	ตงนเภาเกษม ฯ

๓๕๐ มิตรชอ ^๕ ให้มัน	หมายจง รักนา
รัก ^๕ เพื่อนอย่าเอาฉง	ฉิกให้
เห็นจิตรอ ^๕ ว่าตรง	ตรงท้อ ท่านแซ
มิตรรักช่วย ^๕ เมื่อไร	จง ^๕ รักฉนตรง ฯ

๓๕๑ ความชอบประกอบทั้ง สัตยา
 นยบิการมารกา เกกเกล้า
 อิกคุณกรรมัตรา ชยชีพ คนเฮย
 ไหว่ท่านทุกคำเข้า จะคุ้มอันตราย ฯ

๓๕๒ ความชอบสัจยสิ่งนี้ เนนาน คุชเฮย
 คนคกรักพลันลาญ เพราะลั่น
 แสคงชอบส่งสัจยสมาณ กายจิตร
 ท่านเชออย่าชักปล้น ปลูกให้เห็นใจ ฯ
 กรมหมื่นทิวากรวงษ์ประวัติก

๓๕๓ ชอบสัจยสัจวิคทั้ง กตัญญู
 คุณท่านที่ชยช ชีฟไว้
 เทวามนุษย์ก ฤกกก ตาเฮย
 ไปปรโลกจักได้ คุชทั้งสรวเสริญ ฯ
 กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

๓๕๔ ชนโคสทัยชอด้วย วาจา
 ไม่กล่าวซึ่งมุตสา ฝึกถ้อย
 ผู้นั้นจักวัฒนา อย่างยิ่ง
 แค่ว่าประพฤติไค่น้อย เท็จแท้สรรพเสรีญ ๗
 กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

๓๕๕ ใครชอพูดไปไ้ มุตสา
 คนมักมีเมตตา ยิ่งพิน
 เงินทองคิติกักหา ไ้ง่าย
 คนจักชมเหลือล้น แค่ว่าเปรียบโขง ๗
 สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์

๓๕๖ บางคนจนยากไร้ ชักขวาง
 ปองประโยชน์แต่ทาง ชอบไ้
 การฝึกคิติกะวาง แสงสิ่ง ชอบนา
 สักขัยชอถอมันไว้ ขาดเข้าคอบเย็น ๗

๓๕๗ ใจชอถอัสคัยหมัน	มีคน
ความสัคยช่วยออกหน	เมื่อไร
ชอสัคยยอมเป็นบุญ	กายภาค น่าเฮย
ไภยพิชิตช่วยไค	กลักร้ายกลายที ๗

๓๕๘ สคัยชอถอเทียงแท้	เป็นประธาน
ค้อยนึ่งค้อยเห็นนาน	เน้นข้า
คนคกลกเลียวพาล	กลักรกลอก เร้วพ่อ
แข่งชอถอนอกหน้า	ร่อนซ้นหาที ๗

๓๕๙ ใจชอถอัสคัยแล้ว	เล่ห์เซอะ
ชอนักมกมเงอะ	โง่บ้า
เคล้าคล่องว่องเลอะเปราะ	เห็นฉลาด
พุดเหมาะเพราะถูกถ้ำ	ที่แท้ใจโงง ๗

๓๖๐ สัตย์ซื่อยากจะแจ้ง ในใจ
 นิ่งนิ่งค่อนานไป จึ่งรู้
 แลสัตย์กล่าวสิ่งใด พังชอย มากเฮย
 คนสัตย์แม้จักสู้ ย่อมแพ้คนโกง ฯ

๓๖๑ คนซื่อถอสัตย์สู้ ความจน
 รักสัตย์จำนทน ชักข้อง
 คนกตัญญูผล ประโยชน์มันจั่ง คังเฮย
 เหตุเพราะทั้งสัตย์ต้อง ที่ได้โดยสบาย ฯ

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราศนพิตำ

๓๖๒ คนซื่อถอยคหมัน สัตย์ธรรม
 นี้และเป้นสำคัญ ยิ่งถัน
 พุทริ่งและไผ่ถัน ผ่อนกลับ กลายนา
 สมเหตุทั้งปลายถัน จึ่งแท้ว่าตรง ฯ

๓๖๓ คำจริงอันกล่าวซ้ำ	ทั้งหลาย
ปราชญ์ย่อมบรรยาย	อย่างนี้
เป็นคำรักไม่ตาย	เพราะพัก จริงแฮ
คำบรรณท่านชี้	อย่างไว้ โดยแสง ๗

๓๖๔ ผู้ใดมิได้คิด	เล่าหกล
แลบสำสอศัตย์ทน	สยดพลั้ง
ว่าจริงก็จริงน	วายชีพ
พบคนเงงตง	จิตรช้องสุมาคม ๗

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

๓๖๕ เป็นหญิงสอศัตย์ด้วย สวามิ	
สิ่งชัศแคลงวาคิ	ท่อนช้อง
ความลัษณวัช	ขแพร่ พรายนา
การชั่วช่วยชกช้อง	ปกเหย้าจำเรือน ๗

๓๖๖ สมณนิยว่าเชอ
 ประพฤติชอศีลบริสุทธ
 จำแนกแจกธรรมพท
 แก่หมู่สาธุชนพร้อง

ชินบุตร
 สยบของ
 โฉวาท สอนแซ
 สักขีธมมัตถธรรม ฯ

๓๖๗ เปนข้าราชกิจทั้ง
 สัตยชอลอเจ้าชู
 ยเปนแต่ปากก
 ทลลชชัพชวักไ

กตัญญ
 เชิดไ
 คำอวค ข้างแซ
 ห่อนกลิ้งกลีบกลาย ฯ
 พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕

๓๖๘ คนชอนชกให้
 แรกมักทกชยากเชญ
 ชอจิตรคิกใจเอน
 ผลชอส่งคงไ

นานเห็น
 ทริพย์ไ
 คลัตว์ ทัวแซ
 ศุขชัยาวกาล ฯ
 กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์

ความโกรธ

๓๖๘ ยางคนโทษะกล้า เกินการ
 พกไม่ถูกหพาล โกรธเกรี้ยว
 ทำเบี่ยงกนิทาน สุกสีต นั้นเฮย
 เคื่องควากกระทยเลี้ยว เร้เข้าตัว ๗
 กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์

๓๗๐ โกรธแค้นแสนสุดท้วย กายสกนธ
 คិតสิ่งไถเวียนวน วุ่นแท้
 วิชาข่คิตคน คักยาก
 แม้ว้าใช้กายแล้ เฝี่ยนซ้ำสั่งสอน ๗
 กรมหมื่นทิวาการวงศ์ประวัติก

๓๗๑ โกรธนักรักชกให้ เลี้ยคน
 ความโกรธกลุ้มในกระมล คังแค้น
 คิตประทุษฐุร้ายจน กล้าวแข่ง ชักนา
 คักญาคิชาคเค็ดแม่น ชีพม้วยไผเภา ๗
 กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

๓๗๒ ผู้ใดประกอบด้วย ไทษะ มากแซ
 ชนเกลียดชังไยอยากปะ พดด้วย
 บ่าวไพร่ก็จักละ หนีจาก ไปเซย
 เพราะเขม่นเจ็บจะม้วย อีกซำตบตี ฯ
 สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต

๓๗๓ สิ่งใดประกอบด้วย ไทษะ
 จะกอบการใหญ่โต ห่อนได้
 กุศลภัยยุ่งจิตรโกรธ ฆาตกร แก่เฮย
 กลัวยุ่งนักมักให้ เกิดครันรำคาญ ฯ

๓๗๔ ความโกรธเกิดหากให้ เลี้ยงคิล
 แค้นจิตรเป็นอาภิน จันท้อง
 วิตกวิจารณ์ถวิล แต่ที่ ผิดนา
 หนึ่งเมื่อยามกล่าวพร้อง ผิดผู้คนปอง ฯ

๓๗๕ โทโยเป็นเหตุให้ คีลซาค
 เพราะจิตวิปลาส เกิดให้
 วาจาและกายปราศ จากวิริตี สามแซ
 นักปราชญ์ท่านกล่าวไว้ เช่นช้างอย่างแสดง ฯ
 สมเด็จพระมหาพรหมเจ้าอาวาสวัดราชบพิธฯ

๓๗๖ เป็นคนโทษะกล้า เกินขนาด
 บ่าวไพร่ฝึกสัททยาบ หนึ่งน้อย
 ทำโทษเข้มนนชาต ใจกบ ไม่แสบ
 ต้องโทษโสศกรรวมด้อย คิดแต่ตนตาม ฯ

๓๗๗ ความโกรธกำเริบร้าย รุนแรง
 ไปคิดมักผิดแพลง พลาดก้อย
 ตรีเสร์จึงสำแดง ความโกรธ
 ว่าถูกคำหนึ่งน้อย บ่าวคร้ามขามเหลือ ฯ
 พระราชานิพนธ์รัชกาลที่ ๕

๓๗๘ ความโกรธกำเริบกล้า พันกำ ลังแซ

ย่อมชักความคึกคัก	ตายขวัน
ที่กลัวท้อขายลัง	เวชเสียม สุนัข
ความโกรธจักนำกัน	สู่ท้าวมฤตยู ฯ

๓๗๙ ทนน้อยคุมโทษแค้น	ผู้มี ศักดิ์ฤ
คึกข่มสมาใจดี	ชกร้อง
อาฆาตขัณฑ์แค้นทวี	ทุกขเทวศ
แท้จะนำตนต้อง	โทษร้ายมลายเอง ฯ

๓๘๐ กาลโกรธแก่พวกผู้	ผิดกับ คนฤ
แผ่นโลกโคกคุดยับ	ค่อบกลุ้ม
โยลิดีอะอะเจ้อยับ	มัตศอก
ความโกรธกำเริบคุ้ม	โทษได้ฉันทิ ฯ

๓๘๑ ความโกรธยังเกิดแล้ว จักยัง ทาแฮ
 ขาคึกคักทุกซัซยัง โลกโพน
 โทษะบ่อมคุมซัง คนตึก ยามแฮ
 เปรี๊ยะประกุคคมขวานไซ้น กิ่งก้านกองบุญ ฯ

๓๘๒ ผีซากทันทาทอยแล้ว ชนพาล
 จักก่อกระลือราญ ราษฎรร้อน
 เสี้ยประโยชน์ซากคึดทาน ในโลก
 จำก่อทันทาทอยย่อน แก่ผู้ทำกรรม ฯ
 กรรมหลวงพิชิตปรีชากร

๓๘๓ นิไสยโทษะกล้า เหลือกี้
 นิตหน้อยโกรธเต็มที พุดฟุ้ง
 แม้คนบ่เสี้ยกลี เสริมค้อ
 พยาบาทมากหมายคัง เกือบเข้าวันตาย ฯ
 สม่เต๊จเจ้าฟ้ากรมพระยวภาณพินธุวงษวรเกช

๓๘๔ สันทานพาลกุฉัย เกะกะ
 ถอทฤฐิมานะ ทำอัฐ
 ลุอำนาจโทษะ มันทมก ไปเฮย
 โทณผิกไค คีกรู สักแล้วเสียความ ๗

๓๘๕ หลงเมียมอบกัให้ ว่าการ แทนฤ
 คงจะเกิดรำคาญ ช่นช้อง
 เพราะโลภเล่นอนสาร สิ้นทรัพย์ บั้นแฮ
 ยกเชือกซื้อผ้าข้อม ประกอบร้ายขายผ้า ๗

๓๘๖ ผนวกรัเคยร่วมเกล้า คลังชม
 เฉยฉากยากเขื่อนรบบม บ่มให้มัย
 ทั้งแคนและรกรคม คาลโคก
 ไร่คุดแต่โคกให้ เหตุด้วยความหลง ๗
 พระราชชนพนธรัชกาลที่ ๕

๓๘๗ ความโกรธบังเกิดแก่น คัษิทร คนเขย

โลกไม่สมความคิด	โกรธกล้า
โกรธใหญ่ไม่เห็นผิด	เพราะโกรธ ชังเขย
โกรธนักมักมีคหน้า	ไม่รู้ สักตัว ฯ

๓๘๘ ความโกรธเมื่อก่อน เป็นมล

แม้ไม่ขับให้สูญ	สร้างได้
โกรธนั้นยิ่งเพิ่มมล	โพล่งพล่ง
วิธีเร่งเผาจิตรให้	เหวี่ยงแห่งเกรียมกรอม ฯ

๓๘๙ ความโกรธหนุนจิตรเหียม หัวหาญ

โกรธนักจักของผลาญ	ชีพได้
มีผู้ต่อต้านทาน	ขวางกีด อยู่หนา
อาฆาตมากหมายไว้	โกรธนั้นแรงแรม ฯ

๓๕๐ ยามโกรธทำโทษแท้ แก่ตัว
 โกรธใหญ่ใจสั้นรัว ออกเค้น
 โกรธนักชกล้มตัว มัวโกรธ
 โกรธบ่สร้างว่างเว้น ออกซ้ำกายโซม

๓๕๑ บุคคลมักกอบด้วย โมหะ
 หลงโง่งมเซอะเซะ ทุบย้ำ
 หลงหลิงหลิงวาคะ กำเริบ
 โมหะนั้นชั่วช้า ไปสิ้นเสื่อมสูญ ฯ
 กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

๓๕๒ หลงสุขมักทุกขร้อน วิคาญ
 หลงเล่นมักผัดงาน เองซ้ำ
 หลงเครื่องทชบชาน บัวคึก การพอ
 หลงอย่าหลงเลิกย้ำ แค้นน้อยนวลควร ฯ
 กรมหมื่นทิฆาทวายุพงษ์ประวิติ

๓๕๓ ชนหลงหากเหตด้วย หมายใจ
 ๑
 คนจะทำอะไร ถุกถ้วน
 แฉกคนแก่หลงไหล เผลอสติ
 ค้ำขั้วปนเหละข้วน เพราะด้วยมัวเมา ฯ
 สมเด็จพระยาเทวะวงศ์วโรปการ

๓๕๔ ชนโคประกอบด้วย โมหะ
 ๑
 ย่อมมีคัมภีร์หลงจะกละ ไขรู้
 ขาปยุญโทษคุณละ เสียบหมด นาพ้อ
 ผิดชอบจะกอบกู้ กัดกันตันใจ ฯ
 กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์

๓๕๕ ชนโคหลงมากล้น เหลือหลาย
 ๑
 หลงทรพย์ไยถึงกาย ทุกขร้อน
 ถ้ำหลงเรื่องอวยาย เขาพ้อ
 จักเกิดทุกข์เข้าข้อน ชกไอ้โสก ฯ
 สมเด็จพระเจ้าพการมพระนริศรานุวัดติวงศ์

๓๘๖ ขวามามีคกัณฐ ^๕ กลักรัง
 ใจเทียบกำเรียวหลง ^๕ ออกอ้าง
 คราวผึกคึกว่าตรง ^๕ เห็นชอบ
 เผล่จกขยชวตรว้าง ^๕ ห่อนรู้สักตัว ฯ
 สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์

๓๘๗ หลงจิตรคึกมุ้งพัน ^๕ มรณา พารเซ ฯ
 สมนิจรคึกแต่หา ^๕ ชนแก่
 ไข่ประกอบเกิดขัญญา ^๕ เห็นชอบ
 ขากกิดไทรลักษณแล ^๕ เทียงผู้หลงไหล ฯ
 กรมหลวงพิชิตปรีชากร

๓๘๘ หนุ่มหนุ่มชงชาติเซอ ^๕ ลุ่มหลง เหลือแล
 หลงเล่นหลงหญิงทนง ^๕ เก่งก้อ
 การงานไม่ประสงค์ ^๕ ผกฝ่าย เลยนา
 เฝ้าแต่เล่นเลยท้อ ^๕ ชั่วแท้ย่ำทำ ฯ
 สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

